

R. O. m. 53/26

II/163

Vinko Möderndorfer :

Boji in napredek mežiških rudarjev

Ljubljana 1926.

Izdala in založila krajevna organizacija JSDS in KDZ v Mežici.

Tiskala tiskarna Merkur v Ljubljani.

Vinko Möderndorfer:

Boji in napredek mežiških rudarjev.

Ljubljana 1926.

Izdala in založila krajevna organizacija JSDS in KDZ v Mežici.

Tiskala tiskarna Merkur v Ljubljani.

I.

Zgodovinarji trdijo, da so v območju Obirja, Pece in Plešivca (Uršula) že v rimski dobi kopali rudo. Našli so več sto kotlovin (ping) v omenjeni gorski kotlini in tako sklepajo, da je rudarstvo v Mežici staro že okoli dva tisoč let. Dognano pa je, da je rudarstvo cvetelo v naših krajih že pred petimi stoletji in da je samo v dobi turških bojev nekoliko zaostalo. Avstrijske vlade se pa do prihoda Francozov na Koroško, kjer so zasedli Rajbl, niso baš zanimale za rudarstvo v Mežici in so šele l. 1809 pričele pospeševati rudarstvo v Mežiški dolini. To pa radi tega, ker so Rajbl zasedli Francozi.

Danes je svinčena industrija poleg premogovne ena izmed najrentabilnejših v naši državi in prinaša podjetnikom ogromne dobičke. Mežiški rudniki so najpomembnejši v naši državi, v njih se pridela 1% vsega svinca na svetovnem trgu. Svinčena industrija v Mežici se je tekom 70 let razvila skoro do viška in pomenja v sedanji dobi velepomemben člen kapitalističnega gospodarstva.

Še pred dobrimi sto leti svinec, ki ga hranijo naše gore, ni bil monopol kapitalizma, kakor je dandanes. Mežiško dolino so že stoletja izrabljali fevdalni gospodarji, a naravno bogastvo naših gor je bilo v lasti vsega ljudstva, vsakdo je lahko to bogastvo izkopaval in ga po svoji prosti volji zamenjaval za svoje življenjske potrebščine. Danes seveda ni več tako. V prejšnji dobi je bil rudar sočasno tudi lastnik izkopane rude, ki jo je sam prodal, povečini državi. Rudarji pa niso znali izrabiti ugodnosti, ko je bila ruda še skupna last, da bi skupno organizirali še topitev rude in nje prodajo. Zadovoljili so se s tem, da je bila ruda njih last, z izkopano rudo so pa delali drugi dobiček. Radi

tega so rudarji tedanje dobe bili izkoriščani tako kakor dandanes, delali so samo eno tretjino zase, dve tretjini pa za parasite. Delali so dnevno po 12 do 14 ur in nakopali samo toliko rude, kolikor so je mogli odnesti iz rova v svojih usnjatih predpasnikih. Vsak rudar je imel več prostosledov. Rov si je izkopal le tako širok in visok, da se je sključen mogel preriti do rudonosne skale. Vsak dan je moral delati v drugem rovu, v prvem je zakuril pod rudonosno skalo ogenj, da jo je toplota zrahljala in da jo je potem drugi dan lažje odluščil s tedanjim primitivnim orodjem. Rovi tudi niso bili globoki, kvečjemu tako, da je rudar še vedno videl iz rova nekoliko dnevne svetlobe. Vse delo rudarja se je izvršilo brez posebnih pripomočkov, imel je le dleto in kladivo.

Iz tako preprostega načina pridobivanja rude se je pričel razvijati vidnejši kapitalistični sistem. Našli so se prvi podjetniki, ki so najeli po 10 in 20 rudarjev za kopanje rude, oni pa so se bavili samo s prodajo. Rudarjem se je to zdelo zelo pametno, ker so videli v tem pač samo način razdelitve dela. Rudar pa je s tem izgubil pravico do rude in je delal kakor dandanes akordant, čim bolj je izrabljal svojo telesno moč, tem več dobička je donášal podjetniku. Končno so se podjetniki združili, vsi prostosledi in rovi so postali last enega samega sloja — malih podjetnikov — ki so nastopili kot skupen faktor, delodajalec.

Rudarjev je bilo v tistem času še malo. Vzrok je iskati pač tudi v tem, da so ljudje rajši robotali fevdalni gospodi kot najemniki v poljedelstvu, kakor da bi se podajali v življensko nevarnost v rove pod zemljo. Tedaj tudi še ni bilo mogoče govoriti o brezposelnosti v današnjem smislu. Podjetnikom je primanjkovalo delojemalcev, da bi mogli svoj dobiček stopnjevaje množiti z izrabo čim več delavnih sil. Tu jim je priskočila država kot zaščitnica kapitala na pomoč. Po ustnem sporočilu je baje obstajal zakon, da birič ni imel pravice prijeti zločinca, če je prestopil meje rudarskega revirja, ozir. prišel pred rov. Znale so pa tudi obsodbe zločincev na prisilno delo v rovih.

Neki Pavel Mühlbacher je v Mežici združil vse male podjetnike v skupno podjetje. To podjetje se je od leta 1868. imenovalo **Bleiberger Bergwerks Union (BBU)**, ker je bila to združitev vseh svinčenih rudnikov v Mežici, pod Dobračem in končno tudi Rajbla (v sedanji Italiji).

Novo podjetje je opustilo takoj vse manj produktivne rove v gornjem delu Pece in je koncentriralo vsa rudokopna dela na

južni strani Pece, kjer ležita stari rudarski naselbini Mežica in Črna. V nekoliko letih se je tukaj rudarstvo in plavžarstvo razvilo v močno industrijo. Težko in drago ročno delo v jamah in izbiralnicah se je sukcesivno nadomestilo s praktičnimi stroji, ki deloma še vedno ustrezajo današnjim potrebam.

Ta napredek združenih podjetnikov je popolnoma podjarmil delavce, in zdeti se je moralo marsikomu, da se rudarji nikoli ne bodo več rešili gospodarja, ki jih izkorišča in da se je skupna last delavcev do naravnega bogastva zemlje popolnoma zgubila, obenem pa tudi možnost, da bi se delo vsaj delno plačalo po faktični vrednosti izkopane rude. Stroji so bili last podjetnikov, rudarji pa so z njimi vred prešli v popolno eksploatacijo združenih podjetnikov, ki so jih smatrali samo za dele strojev, kateri se dajo vsak čas nadomestiti.

Vrhutega pa so prišli za prebivalstvo Mežiške doline še drugi hudi časi. Posestvo za posestvom je prešlo v roke grofov Thurnov, grofa Henkel-Donnersmarka in rudnika, razdedinjeni kmetski naraščaj pa je prišel k rudniškemu podjetju kot najcenejša delavna moč, ki je stalno ogrožala rudarske dnine. Delavstvo, ki je komaj zapustilo kmetске domove, ni bilo za boj in je bilo vedno coklja rudarjem druge in tretje generacije; poleg tega je še oblast tiščala k tlom delavstvo, ki je radi tega gospodarsko, kulturno in socialno vedno bolj propadalo.

Podjetje pa je cvetelo in delalo velikanske dobičke. Rentabilnost je neprestano rastla.

Omenim naj samo glavne naprave, ki so obstajale že pred vojno:

Za izvažanje rudnin je v jamah 44.000 m železnic z ročnim pogonom in 18.000 m železnic z električnim pogonom, nadnevno je 3000 m železnic z ročnim in 1000 m z električnim pogonom in poleg tega še 2000 m vrvnih tirnic z električnim pogonom.

Dvojna strojna trelbilnica v Žerjavu spada sploh k najmodernejšim napravam te vrste v Evropi. V strojnih izbiralnicah obratuje 372 čistilnih, drobilnih, vodovzdržnih in prevoznih naprav.

Svinčena topilnica v Žerjavu ima: 1 visoko peč, 6 ameriškanskih peči, 4 pražilnike, 2 čistilna kotla in še več drugih strojev.

Za proizvodnjo gonilne sile je doslej služilo pet modernih električnih central s 1090 HP čiste moči in ena centrala z »Diesel motorjem«, ki daje 300 HP.

Po vojni je podjetje (že v angleških rokah) postavilo v Žerjavu še velikanski aparat (»Lurgi«), ki je stal okoli 12.000 angleških funtov, ki omogoča, da ne gre noben prašek rude v zgubo. Z novo parno elektrarno, ki je pričela obratovati letos, so povečali električno gonilno silo za 500 HP.

Produkcija svinca, ki je znašala po prevzemu obratov po BBU v letu 1868 samo par meterskih stotov letno, je leto za letom rastla in je znašala:

v letu 1870 približno	800 q
» 1880 »	2.000 q
» 1890 »	8.000 q
» 1900 »	32.000 q
» 1912 »	69.651 q
» 1913 »	69.597 q
» 1914 »	66.188 q
» 1918 »	58.000 q
» 1919 »	45.744 q
» 1920 »	46.004 q
» 1922 »	80.000 q
» 1923 »	95.000 q
» 1924 »	95.000 q
» 1925 »	96.000 q

V letih 1912 do 1920 se je poleg tega še pridelalo 13.655 q cinkove in 3.159 q molibdenove rude (vulfenita).

Po preobratu do 10. oktobra 1921 je bilo podjetje pod državnim nadzorstvom, sekvester je bil rudarski svetnik inž. Cihelka, pozneje pa je rudnik prešel v roke angleške družbe »The Central European Mines, Limited, London«. Prodaja rudnika ima precej temno ozadje.

Število zaposlenega delavstva od leta 1910 pa do danes:

v letu 1910	796
» 1911	858
» 1912	957
» 1913	980
» 1914	1019
» 1915	1001
» 1916	986
» 1917	1024
» 1918	944
» 1919	703
» 1920	709
» 1921	784
» 1922	875
» 1923	1009
» 1924	1234
» 1925	1350

II.

O zavednem delavskem gibanju pred letom 1890 v Mežici sploh ne moremo govoriti, pa tudi pozneje samo, kolikor se je poznal vpliv delavstva pri železni industriji iz Prevalj. Ko so pa prenesli železno industrijo iz Prevalj na Zgornje Štajersko, je bilo v Mežici in Črni samo par delavcev, ki so se zanimali za delavsko gibanje. Stanje delavstva v 90. letih se bo najboljše videlo iz sledečega dogodka: leta 1890 ali 1892 je dobil rudnik od drž. oblasti poziv, naj skrajša delavni čas od 12 na 10 ur. Rudniški ravnatelj je obvestil o tem najstarejše rudarje, ki so se šteli za zaupnike delavstva. Delavstvo se je nato zbralo pred rudniško pisarno in protestiralo proti skrajšanju delavnega časa, češ, da ima že itak premajhen zaslužek, kopač 80 krajcarjev, pa tudi 60; še to jim ne zadostuje za življenje, kako pa naj preživljajo sebe in družine, če bodo delali mesto 12 samo 10 ur? Kajpak, da je podjetje prav rado ustreglo delavski zahtevi in oddalo protest na pristojno mesto. K sreči je pa delavstvo drugod bilo že bolj prebujeno in nazadnjaški protest v Mežici ni nič zalogel; podjetje je dobilo ukaz, da mora uvesti 10-urnik. Kovinarji v Prevaljah so zvedeli za ta protest v Mežici in so uvideli, da morajo širiti socialistično misel v Mežici in Črni. Kovinar Pop iz Prevalj, potem neki krojač in njegova žena so mesec za mesecem prirejali tajne sestanke z rudarji v Mežici in pridno sejali med rudarji socialistično seme: skrajšanje delavnega časa in pravičnejše plače za delo! Samo škoda, da so kovinarsko industrijo že kmalu potem prenesli v Donawitz. Pop in oni krojač sta pa tudi tam in v drugih delavskih centrih nastopala kot buditelja delavstva.

BBU je skraja srdito preganjala vsakega »prekocuha«. Pri tem delu ji je pomagal ves državni aparat, kakor tudi nezavedne mase delavstva in kmetska okolica. Sodrugi so smeli samo skrivaj čitati delavske liste, brošure itd. Če je bil kateri zasačen, je moral dajati odgovor upravitelju ali pa delovodjem. Podjetje je pa hodilo tudi druga pota, kakor še mnogi kapitalisti v današnjem času: agilnejše delavce je povišalo za paznike in jih tako zvezalo. Še bolj široko in nevarnejšo akcijo je podjetje vodilo več desetletij z zidanjem hišic posameznim delavcem na kredit in dvajset ali desetletno vračanje posojila. Lastne bajte rudarjev so bile pravo prokletstvo za rudarje. Garal je tak re-vež noč in dan, bil je najponižnejši sluga, ki je uporabil dnevno

vso svojo silo, da poveča zaslužek in čimprej odplača bajto, poleg tega je pa krivil hrbet, da je kapital lažje udrihal po njem. Ti trpini so si postavili svoje koče daleč proč od drugih človeških naselbin, najrajši kar blizu rova, da so mogli izrabiti vsak trenutek za garanje. Posledice tega početja se čutijo se dandanes. (Analogno tendenco ima »Stan in dom« še danes.)

V poznejših letih je socialno demokratična stranka iz Celovca širila socializem med rudarji tukajšnjega rudnika. Govorniki so govorili na shodih večinoma slovensko, ker je bila ogromna večina delavstva slovenskega pokoljenja, samo deloma so znali rudarji tudi nemško.

Podjetje je osnovalo svojo prodajalno (»Wirtschaftsverein«), ki je bila v popolni lasti podjetja, delavstvo je smelo samo kupovati, dobivalo je vse na kredit, ob plačilnem dnevu pa so mu za nabavljeno blago odtegnili in največkrat je ostalo ob plačilnem dnevu samo par kron. Podjetje je pod pretvezo, da hoče delavstvu pomagati, delavstvo gospodarsko popolnoma zaslužnjilo, delavski zaslužek je krožil povečini samo med glavno podjetniško blagajno do blagajne omenjenega gospodarskega društva in zopet nazaj v glavno podjetniško blagajno. Koroška socialna demokracija je videla, da mora delavstvo rešiti popolne odvisnosti od podjetnika in je ustanovila gospodarsko zadrugo »Einigkeit« (menda leta 1912) in otvorila tudi v Črni svojo podružnico.

Rudarji pa niso imeli proti sebi samo delodajalca in njegovo gospodarsko moč, proti delavstvu so bili tudi vsi drugi, kmetje in sploh vse javno mnenje. Razumljivo je, da je imela BBU državne in druge oblasti za seboj, saj je bil sedež družbe v Celovcu in vrhutega je bilo podjetje nemško. Podjetje je kmete iz okolice zaposlilo kot voznike, kupovalo je od njih les in druge pridelke, živino itd. Kmetje so dobili od podjetja zastonj staro nerabno šaro — in take darove, ki niso imeli nobene faktične vrednosti, so kmetje starega kova cenili kot velikodušnost. Če je torej upravitelj podjetja namignil, da potrebuje podpore od kmetov — proti »skupnemu sovražniku«, delavstvu — jo je takoj našel. Politiki trdijo, da je kmet radi svoje konservativnosti narodno zaveden, v okolišju mežiških rudnikov se je to izkazalo kot netočno. Kmetje so šli največkrat skoz drn in strn z nemškim podjetjem, bile so pa tudi izjeme, n. pr. rodbina Praperjeva in še par drugih v Mežici. Tako je prišlo do tega, da je bil rudnik

skozi desetletja gospodar v občini in v šoli. Kmetje v črnski občini so se nekega leta spuntali proti nadvladi podjetja v občinski upravi. Podjetje je svojo taktiko spremenilo in glasovalo za kmetskega župana, ki je bil pa analfabet, umevno je bilo, da je moral župan radi tega tekom četrta leta demisionirati.

Delavstvo torej ni imelo niti v avtonomni korporaciji, v občini, najmanjše socialne, gospodarske ali politične zaslombe. Radi tega se je v Mežici kakor tudi v Črni grupirala posebna kasta ljudi, ki so bili javni ali tihi priganjači za rudnik.

Položaj delavstva je bil torej tak, da na kakšen večji odpor ali boj proti podjetju zdaleka ni bilo misliti. Prav radi tega v mežiškem rudniku ni prišlo še nikoli do nobenega štrajka ali druge ostrejšje akcije. Edino leta 1917 je bila teden dni trajajoča »gladovna« stavka; šlo je v prvi vrsti za to, da je delavstvo dobilo večjo količino živila iz magacinov, ki jih je rudnik napolnil na račun delavske kvote. Ta prvi štrajk je končal z zmago delavstva.

V ostalem pa se delavski položaj do prevrata leta 1918 ni bistveno izpremenil, kajti podjetnik je imel preveč priganjačev in simpatizerjev. Inteligenti, ki bi se morali zavzemati za delavstvo in pomagati mu, so dobili večje ali manjše sinekure od podjetja. Podjetje je n. pr., kjer je le moglo, povzdigovalo ugled učiteljstva in mu nudilo vse mogoče podpore, samo da je bilo bolj zadovoljno. Da bi zadovoljil nadučitelja, mu je krajni šolski svet — kjer je imel seveda glavno besedo rudnik — postavil prav udobno stanovanje, posebno vilo, šola pa je ostala zanemarjena; rudnik je svoj namen dosegel, nadučitelj je bil z udobnostjo zadovoljen — in podjetje je imelo svoj dobiček, ker si je s tem prihranilo večje izdatke.

III.

Če pomislimo na mizerne razmere, v katerih je delavstvo živelo pred in med vojno, je tudi razumljivo, kako da ni bilo pripravljeno na prevrat leta 1918. O obratnem svetu, o soupravi rudnika se ni nikjer niti govorilo, kaj še da bi bil kdo skušal to v življenje poklicati. Med vojaško zasedbo po »Volkswehru« kakor od jugoslovanske vojske so nemški višji uradniki, ki so imeli faktično vodstvo v rokah, pobegnili in dalje časa je vodil ves obrat v rudniku starejši uradnik g. A. Šlosar, rodom Čeh.

Delavstvo pa je v tem času vzdrževalo popoln red v obratu. Ko je jugoslovanska državna uprava prevzela rudnik, je bil imenovan za državnega nadzornika rud. svetnik inž. Cihelka. Mož se je trudil in je v tedanji dobi, ko je bil naš aparat še čisto neurejen, izvršil gigantsko delo. Bil je poleg tega za svojo osebo zelo skromen. Prodajo svinca je vodil konzorcij v Ljubljani — odtod ona svinčena afera, o kateri se je precej pisalo v listih, a nikoli se je ni upal noben časopis do konca pojasniti. Državni sekvester je bil še precej naklonjen delavstvu in ne more se trditi, da bi bil zaviral delavski pokret, nasprotno, v tej dobi je prvič delavstvo prišlo do veljave.

V tem času je tudi socialna demokracija osnovala svoje organizacije v rudarskih revirjih. Slovenska socialna demokracija je bila tedaj pod vodstvom Toneta Kristana. Ker pa tedanje delo stranke pod slabim in nesocialističnim vodstvom ni bilo socialistično, se je delavstvo sicer organiziralo v velikem številu, a efekt vsega je bila velika ničla. Drobčinico so napravili za veliko zmago, govorili so tako, da je delavec videl vse kot velikansko oblo, ki bi zatemnila celo sonce — v resnici pa je bilo vse samo megla. Uratnik je tedaj učil strankinega okrožnega tajnika na Prevaljah takole: Delavstvo na Koroškem je izredno potrpežljivo, a če pride sila do vrhunca, pa bi znalo zavreti in bi ga ne bilo več mogoče vzdržati. Padli bi po Konsumu, kjer bi videli vzrok druginje... Zanimajte se za delavske plače, tako boste prišli med delavstvo itd. Vsa ta politika nikakor ni bila socialno demokratična, vodili so jo »maroderji srednjega stanu«, ki so poznali slabosti liberalizma in se posluževali taktike: na se misliti, slabejše in pomoči potrebne pa z lepimi obljubami pripraviti za volilni material. Maroderji buržuazije so dosegli s takim delom toliko, da so se sami povzpeli do zasigurane eksistence.

Kristan je kot tedanji glavni vodja Konsumnega društva za Slovenijo kmalu prišel v Mežiško dolino in ustanavljal gospodarske zadruge, oziroma prevzel že obstoječe. Posebno bridko izkušnjo imajo pri tem mežiški in črnski delavci. Kristan je bil tedaj v vladi, njegov adlat Uratnik pa je prišel prevzemati od delavstva zadrugi »Einigkeit« in »Wirtschaftsverein«. Zadrugi sta imeli velikanske zaloge blaga in tudi hiše, gozdne parcele itd. Delavstvo nikakor ni bilo voljno brez vsake garancije likvidirati svoje zadruge in vse centralizirati v Ljubljani. Kristan

pa je javno zagrozil: Bom pa prišel s konkurenco in Vas prisilil! Lep primer slične diktature smo doživeli pri volitvah v Delavsko zbornico, čeprav so rekli, da je delavstvo samo iz sebe teroriziralo drugo delavstvo. In res je Kristan ustanovil prodajalno na Prevaljah. Prodajal je slanino kilogram po 22 K — mežiška zadruga pa je imela velikanske množine slanine v zalogi po 33 K. — Ljudje so drveli na Prevalje po slanino — in hočeš nočeš so se Mežičani morali omehčati in likvidirati zadrugo in oddati vse skupaj Kristanu. — Takoj nato pa se je prodajala vsa zaloga slanine iz mežiške zadruge po vseh prodajalnah kilogram po 38 kron. Tako je napravil Konsum na konto preplašenih Mežičanov zelo lep dobiček in plačal konkurenco.

* * *

Meseca maja 1921 je nenadoma pridrvel z avtomobilom angleški lord v Mežico in izjavil, da je neka angleška družba kupila rudnik. Državni nadzornik Cihelka ni vedel nič o prodaji, a Anglež je imel dokazila, podpisana od ministra.

Angleški lord je naročil še za tisti večer rudniško godbo in je povabil vse rudniške uradnike, kakor tudi vse lokalne honoracije na banket. Banketa se niso udeležili slovenski uradniki, pa tudi ne drugi povabljeni iz vasi. Uradnik A. Šlosar, ki je sočasno kapelnik rudniške godbe, se je z godbo udeležil večerje, a godba na prepoved orožniške postaje in menda tudi občine ni smela igrati. Rudniški uradnik g. St. Vizjak pa je kot strojepisec pretipkal lordov govor, ki ga je delil med banketom. Vodja slovenskih rudniških uradnikov g. Mihael Dvornik je napel vse sile, da bi lordu zagrenil »prvo večerjo« v Mežici. Napel je »vse sile«, da bi zabranil Angležem pohod v Mežico. Ko pa je meseca oktobra istega leta le prišlo do tega, da so rudnik prevzeli Angleži, so »narodni možje« takoj zasukali plašč po vetru...

Delavstvo in vse prebivalstvo Mežice in Črne sploh se je ločilo po prihodu Angležev takoj v dva tabora. Eni so bili za Angleže, nacionalisti pa proti. Zelo majhen krog socialnih demokratov, ki je razumel položaj, pa je priporočal previdnost in pripravo za boj proti angleškemu kapitalu, ki smatra našo dolino za kolonijo, kjer se da iztisniti večji dobiček kakor v napredni Angliji. Angleški lord se je pa že prvi dan — bila je

ravno neka procesija — odločil, našel je zvezo in se je kot protestant udeležil procesije z velikansko svečo.

Novi podjetnik je povečal obrat in nastavljal številno novo uradništvo. Delavstvo je upalo, da bodo novi uradniki vsaj simpatizirali z njim, in sicer že iz razloga, ker so povečini vsi uradniki nacionalni in bi torej pač ne mogli zagovarjati in se z vso silo pehati za tuj kapital, domačemu delavstvu pa skočiti v hrbet. Delavci so se seveda v tem zelo zmotili.

Pod takimi okolnostmi se je delavstvo pričelo pripravljati na organizirano delo, da si pribori oblast v občini in šoli. V »Napreju« je izšlo par člankov z zahtevo, da se naj razpišejo v Mežiški dolini občinske volitve, ker je protizakonito, da vladajo gerenti, ko so med tem že po vsej Sloveniji volitve v občine bile izvršene. Videti je bilo, da bodo vse večje občine in glavni centri Mežiške doline padli v roke socialističnemu delavstvu. Mene so takoj smatrali kot kapitalizmu — še posebej angleškemu — za nevarnega in dobil sem ferman, da moram takoj tekom 24 ur zapustiti Mežiško dolino ter prevzeti službo v Apačah pri Radgoni — torej daleč proč od svinčenih tal. Zanimivi akt se glasi: Vsled odredbe pokrajinske uprave za Slovenijo, oddelka za prosveto in vere v Ljubljani z dne 28. oktobra 1921, št. 5963, Vas višji šolski svet službeno premešča iz Mežiške doline in Vas začasno prideljuje v službovanje na deški štirirazrednici v Apačah. Službo nastopite takoj. Predsednik: dr. I. Bevk l. r. — (Zanimiv komentar je ta: 10. oktobra 1921 je vodja oddelka za industrijo in trgovino v Ljubljani, g. dr. Marn, oddajal v Mežici Angležem rudnik. Zvečer je bil sestanek radi obletnice plebiscita, na katerem so gospodje hvalili dobrote, ki nam jih prinesejo Angleži. Drznil sem se o tem dvomiti in zahteval garancije za napredek v socialnem in gospodarskem položaju delavstva. Res je, da je bil moj nastop nekoliko temperamenten in nagel. Zato je pa tudi tekom 14 dni prišel dekret, da moram takoj ne samo iz Mežice, temveč iz Mežiške doline, in sicer na povelje pokrajinske vlade, ki se dotlej še ni bavila s premeščanjem učiteljev. Nastopil sem proti neupravičeni premestitvi in 6 mesecev sem bil v Mežici, ne da bi delal službo, končno pa so po brezuspešni preiskavi določili, da naj zopet poučujem, moj koroški rojak, g. okrajni glavar Kakl, pa je dobil službo v Črnomlju kot okrajni glavar.)

Ko je vendar prišlo do občinskih volitev v Mežiški dolini, so pripadle občine: Mežica, Črna, Prevalje, Guštanj in Dravo-

grad socialno demokratični večini. Toda v večini teh občin ni bilo zadostnega števila zavednih ljudi, da bi bili program tudi izvajali. Zadovoljili so se z večino, drugega je bilo malo. Vse te postojanke, ker se v resnici ni delalo po socialističnih principih, so danes ogrožene in padle bodo morda za krajšo dobo v roke združeni buržuaziji vseh svetovnih nazorov. Pa o tem v drugem poglavju.

Ko so Angleži prevzeli rudnik, so delavci izkoristili prvi trenutek in napravili mezdnó gibanje. Imeli so precejšen uspeh, ker angleški kapital še ni poznal naših razdrapanih razmer in ker še ni imel zadostnega števila plačanih trabantov, da bi se uspešno pehali za tuje kapitalistične interese. Delavstvo je pa že pri prvem spopadu spoznalo angleški kapital in videlo, kako vedno bolj pridobiva podporo naših merodajnih faktorjev. Kajti oni, ki so napravili trgovski posel za podjetje, so drug drugega odlikovali in postopali po mestnih ulicah z zaslužnimi križci, delavstvo pa se še danes odlikuje s svojo revščino. Angleški lord je dobil tudi naše jugoslovansko odlikovanje in Angleži prav pridno kažejo na to.

Kakor hitro pa si je angleško podjetje pridobilo nekaj trdnosti, je pričelo postopati napram zaposlenemu delavstvu tako, kakor doslej še nobeden podjetnik pri nas. Pogodbe z delavstvom ni točno izvrševalo, povsod tam, kjer bi imelo podjetje izpolniti svoje obveznosti, se je pričelo zavlačevanje. Seje delavskih zaupnikov s podjetnikom so postajale vedno bolj brezpomembne, kajti Angleži so takoj užaljeni, kakor hitro delavstvo kaj zahteva. Vse, kar delavstvo napravi in zahteva, je za nje teror. Ravnatelj g. George Bargate občuje z delavci le potom par tolmačev, ker zna samo angleško. Pri vsaki delegatski seji čita kak tak tolmač brevir angleške dobrosrčnosti, kako so dobri za delavstvo, kako so dobri patrioti, kako točno izpolnjujejo vse državne obveznosti itd.

Skraja so imeli novi podjetniki še več ali manj respekta pred oblastjo. Tekom let pa so dobili precejšen vpogled v naše upravne razmere in videli, da ima pri nas bakšiš zelo veliko moč. Marsikaj o tem bo prišlo v zapisano zgodovino šele pozneje, zgodovinski pa je vsekakor že govor angleškega lorda na prvi angleški večerji, zato naj bo objavljen v tej knjižici. Meseca maja 1922 je poročal o njem tudi »Slov. Narod« in pristavil, da je bila »slovenska javnost« vzhičena nad temi lepimi načeli.

Gospodje!

Zelo mi je žal, da ne poznam dobro Vašega jezika, in ne znam istega pravilno govoriti. Pa vendar upam, da mi oprostite.

V nekem amerikanškem restavrantu, kjer je igral vsak dan pianist na glasovirju, je bil na steni napis: »Prosimo, ne streljajte na pianista, on stori, kar more!«

Ravno tako prosim tudi jaz zase. Rad sem tukaj, ker me veseli slovensko ljudstvo bližje spoznati. Poznam Vašo zgodovino, poznam Vašo kulturo, znani so mi Vaši dolgoletni boji za svobodo. Zdaj ste si priborili svobodo. Angleška akcijska družba je kupila tukajšnji rudnik in zdaj so vse akcije v angleških rokah.

Sekvester je bil postavljen le začasno in preneha glasom mirovne pogodbe. Vsak čas pričakujem brzojavke iz Beograda, ki sekvester prekliče.

Čast mi je, da pri tej priložnosti kratko povdarim naš program. Nimamo političnih ciljev. Ne bomo klicali angleških ne tujih delavcev, ampak pustili vse pri starem brez spremembe. Ne bomo trpeli protidržavne agitacije in politične propagande. Če se sklene pogodba, se ista ne sme razdreti in se ne sme smatrati kot kos papirja.

Anglež izpolni, kar obljubi in pričakuje, da tudi drugi storijo isto.

Vpeljati hočemo najmodernejše metode in stroje. Skrbeli bomo za vso potrebno tehnično in finančijelno pomoč. Pri tem pa potrebujemo Vaše resno sodelovanje, da bo podjetje tudi Vam v korist.

Srečni ste tukaj v Jugoslaviji, katero je narava bogato obdarila. Lepa bodočnost se Vam obeta, pa tudi velika odgovornost.

Pravičnost naj bo podlaga, dobra uprava, ne pa korupcija v skupnem delovanju za blagor dežele.

Pri tem morate vsi pomagati, kmetje, delavci in uradniki, da bo srečna domovina, katero tako ljubite, da boste vredni svobode, ki ste si jo priborili.

Gospodje, bratje, v to Vam kličem: »Dobro srečo!«

Živijo Mežiška dolina!

Živijo Slovenija!

Živijo Jugoslavija!

V govoru angleškega lorda je vredno opozoriti na imenitno logiko: Poznam Vašo zgodovino, poznam Vašo kulturo, znani so mi Vaši dolgoletni boji za svobodo. Zdaj ste si priborili svobodo. Angleška akcijska družba je kupila tukajšnji rudnik in zdaj so vse akcije v angleških rokah.

Komaj leto dni po prevzemu rudnika je g. ravnatelj Bargate že popolnoma drugače govoril. Delavstvo mu je premalo delalo, nadalje je nekdanj nekaj čital, da je delavstvo v neki dobi poškodovalo stroje in takoj se je povspel do trditve, da so bili stroji namenoma pokvarjeni. Ne vemo, po kakšnem merilu je meril naše delavstvo. Povemo mu lahko, da delavstvo če že ne iz drugega ozira zato ne bi kvarilo namenoma strojev, da bi podjetje ne moglo izkazati manj dobička radi nabave novih strojev, kajti poznamo prav dobro način skrivanja dobička v bilanci, pa o tem

v posebnem poglavju pri čistih dobičkih rudnika. Naj sledi objava razglasa:

Pri vseh naddnevni in jamskih obratih je opazati že dalje časa nazadovanje uspeha pri delih, ki so plačana na podlagi gospodskih dnin in to pojemanje zavzema še vedno večji obseg. Opomini in svarila od strani obratovodstev in nadzorstva so ostali brez uspeha, vsled česar je bilo generalno ravnateljstvo primorano poseči po skrajnem sredstvu in kaznovati take lene delavce z začasno izključitvijo od dela odnosno z odpustom.

Radi tega opozarja generalno ravnateljstvo vse delavstvo, da bode v bodoče pri ponavljanju takih slučajev vsakega delomrznega delavca, ki ne bode opravljal svojega dela v zadovoljivi meri, strogo kaznovalo z izključitvijo ali odpustom od dela.

Nadalje se množe slučajji, da se oženjeni delavci, ki radi svojih veččlanskih družin prejemaajo višje doklade, nego samci odnosno oženjeni brez otrok, le z nevoljo pustijo dodeliti k akordnemu delu. Ako se jih pa proti njihovi volji spravi k takemu delu, se dogajajo take površnosti, nepazljivosti, da, čestokrat celo zlobna poškodovanja strojev, aparatov in orodja, da trpi podjetje zlasti pri sedanjih ogromnih izdatkih za material težko in obutno škodo.

Slučaji, da so bili stroji namenoma pokvarjeni, so se v zadnjem času resnično dogodili.

Da se napravi konec temu nevzdržnemu položaju, opominja ravnateljstvo celokupno delavstvo s kar največjim povdarkom, da se v bodoče vzdrži takega postopanja, ker bi bilo drugače prisiljeno, vsak tak slučaj brezobzirno kaznovati z izključenjem ali popolnim odpustom.

Obenem poziva tudi nadzorovalno osebje, da posveti navedenim nedostatom čim največjo pažnjo.

Konečno opozarja generalno ravnateljstvo celokupno delavstvo, da je želja družbe urediti življenske in delavne razmere enako, kakor drugje, in da je vedno pripravljena sprejeti na znanje želje in pritožbe potom izvoljenih delavskih zaupnikov. Ako bi pa družbi ne bilo mogoče ustreči vsem željam delavstva in bi nekateri mogoče mislili, da imajo vzrok za nezadovoljnost, opozarja jih generalno ravnateljstvo s tem, naj ne dajejo duška svoji nezadovoljnosti s tem, da površno delajo, ali kvarijo lastnino družbe, temveč, da jim je vedno prosto, poiskati si drugje prijetnejšo službo.

Mežica, dne 17. avgusta 1922.

THE CENTRAL EUROPEAN MINES LIMITED.

General Manager: **George Bargate.**

IV.

Delavstvo v Mežici je spoznalo, da se nikakor ne bo rešilo po starem načinu boja s samimi strokovnimi organizacijami, ki naj bi samo za mezde skrbele. Socialpatriotizem je pridigal: politika posebej, strokovne organizacije posebej, gospodarstvo pa

še prav posebej, pa tudi kultura se nima vmešavati ne v politiko, ne v gospodarstvo in ne v strokovne organizacije. Na dlani je ležeče, da eno brez drugega ni mogoče, da se boljši košček kruha more za stalno priboriti samo s politično močjo. Zato propagiramo »Skupni dom«, ki delavske moči združuje, ne pa razbija.

Smelo lahko trdimo, da delavske pravice, kruh, ki ga ima delavstvo do sedaj in vse svoje pravice sploh je moglo delavstvo v Mežici obdržati samo s svojim delom na gospodarskem in političnem pólju v občini. Kapital še ni slutil, kaj je pomenila rdeča zmaga pri občinskih volitvah v Mežici leta 1923.

Naših odbornikov je bilo v Mežici izvoljenih 18, dobili smo torej dvetretjinsko večino. Izvoljeni so bili sledeči ss.: Peter Logar, Matevž Novak, Ferdo Lasnik, Ivan Mori, Vinko Möderndorfer, Franc Blatnik II., Jože Perovec, Valentin Ladinik, Polde Ozimic, Franc Vertačnik, Jože Roblek, Jurij Libnik, Jožef Golob, Rudolf Strmčnik, Anton Polajner, Filip Grabner, Martin Komar, Gregor Škorjanc.

Vsi izvoljeni odborniki so razen mene rudniški delavci. Razen dveh so še sedaj vsi člani naše stranke, v principu se nam je izneveril samo župan Logar. Koliko je pri tem vplivala materialna odvisnost, o tem pozneje. Vsi drugi odborniki so tekom vse triletno dobe vestno izvrševali svoje socialistične dolžnosti tudi pri občinskem delu in s tem jasno dokazali, da je naš program zmožen za življenje, da ni nikaka utopija.

Ob prevzemu občine nam vodilni gospodje okoli podjetja nikakor niso bili sovražni, nasprotno, kazala se nam je simpatija višjih glav.

Računali so pač na socialiste v teoriji, ki v praksi zabredejo nehote ali pa z izvestno pomočjo v kapitalistične vode. Imeli pa smo od začetka hude nasprotnike v kmetih in vsem drugem nerudarskem prebivalstvu.

Kako so se končno razmere spremenile, da so nas kmetje in drugi občani na vsej črti podpirali, prvotno samo s simpatijami, pozneje pa tudi dejansko, rudniški kapital pa pričel sovražiti kakor more samo kapitalist, o tem pozneje.

Tekom leta 1923 se je občinski odbor komaj izvežbal v najnujnejših poslih in formalnostih. Proračun za to leto je izdelal še poprejšnji gerent in je bil tudi temu primerno prikrojen, da nam je onemogočil znatnejše udejstvovanje. Občinski odbor je pustil nekoliko popraviti ceste, povišal je občinske podpore in uredil razne druge malenkosti.

Koncem leta 1923 je novi odbor sestavil občinski in šolski proračun in tu se je pričelo prvo razčiščenje pojmov in ločitev duhov.

Občinski odbor je določil 10.000 Din za nabavo gramoza za občinske ceste, krajni šolski svet pa je določil 9107 Din za šolske knjige ubožnim otrokom. Skupni občinski proračun je znašal 82.121,45 Din, kar je pomenilo 170% doklad na direktne davke, šolski proračun pa je znašal 105.387 Din kar je znašalo 493% na direktne davke.

Resnično je bil skok v odstotkih od prejšnjih let nekoliko visok, če pomislimo, da je poprejšnji krajni šolski svet, ki je bil vedno v oblasti rudnika, določal od 2% do največ 20% šolskih doklad. Vse politične stranke od rudnika do poslednjega kočarja (okoli 30 podpisov) so naslovile gromovit protest na pokrajinsko upravo. Grajali so v splošnem vse postavke najbolj pa, da smo določili vsoto za cesto in 9000 Din za šolske knjige. Mežiški občani razen socialistov in rudniškega podjetja menda do tedaj niso bili natančno poučeni, kako je z občinskimi in šolskimi dokladi. Vsi so mislili, da morajo plačati večino davkov za občino in šolo — davkoplačevalci brez rudniškega podjetja. Šele po vloženem protestu jim je bilo mogoče natančno razložiti, da plačuje rudnik na temelju davčne odmere okoli 93% vsega proračuna. Faktično plača vsak davkoplačevalec na direktne davke predpisane občinske in šolske doklade — a direktni davki drugih davkoplačevalcev so razmeroma tako majhni, da jih sploh ni vredno omenjati. (Oni direktni davki namreč, po katerih se odmerjajo obč. doklade.) Protest je bil odklonjen, bil je pa velikega pomena za davkoplačevalce izven podjetja, kajti odslej so se ti šele pričeli zanimati za občinsko gospodarstvo in so spoznali — da so njih težnje velekapitalistovim gospodarsko odločno nasprotne.

Občani doslej sploh niso bili vajeni, da bi se od strani občine in krajnega šolskega sveta skrbelo za kaj drugega, kakor pa za pisarniške potrebe, snaženje prostorov, za dimnikarja, tiskovine in take malenkosti. Saj je vendar imel to institucijo vedno zasedeno rudnik po svojih uradnikih, ki niso skrbeli za skupnost, temveč samo za rudnik in so skušali spraviti vso okolico v svojo odvisnost.

Kako so bili sestavljeni proračuni iz prejšnje dobe, se najbolje vidi iz proračuna za l. 1908:

Plača občinskim uslužbencem	K 1030.—
Tiskovine	» 250.—
Vzdrževanje cest in mostov	» 550.—
Cestarji	» 230.—
Plača distriktnemu zdravniku	» 140.—
Ubožni sklad	» 1100.—
Ogled mrličev in mesa	« 110.—
Davki	» 40.—
Izredni izdatki	» 124·50

skupni izdatki . K 3574·50

Kritje pa so si oskrbeli tako-le:

Užitnina	K 600.—
Državne subvencije	» 100.—
Preostanek v blagajni	» 500.—
Poselske knjižice in obresti od kapitala	» 120·16

skupaj . K 1320·16

S 15 % dokladami na direktne davke se je kril **primanjkljaj K 1254·34**. Ta primanjkljaj bi v današnji vrednosti znašal okoli Din 30.000.—.

Proračun za šolo v Mežici v letu 1906 je bil sledeči:

Gobe, tinta, tiskovine	K 75.—
Učila	» 40.— in še za knjižnico 20 K
Potrebščine za vrt	» 30.—
Vzdrževanje šolskega poslopja	» 28·42
Nove stopnice v klet	» 200.—
Kurjava in snaženje	» 350.—
Potrebščine krajnega š. sv.	» 148.—
Nepredvideni stroški	» 40.—

skupaj . K 931·42

Ko je pričel občinski odbor s socialno demokratično večino resnično delati, je bil to velikanski skok — skoraj bi rekel za desetletja — v novo dobo gospodarsko-socialne revolucije, in zato nam je danes razumljivo, kako je prišlo do tega, da so nam nasprotovali tisti, ki bi nas morali podpirati. V svojem delu nismo utegnili misliti, da je borbena sila nerudarjev popolnoma topa radi prejšnjega kuratorstva kapitala! Letos kandidirajo pri občinskih volitvah v Mežici razen naše stranke še kar tri druge, in sicer klerikalna, demokratska ozir. stranka rudniških na-

stavljenecv in obrtnikov in kristanovska. Vse tri stranke, razen kristanovske, ki je bila poklicana v življenje na povelje angleškega podjetja, si vse osvajajo — vsaj na zunaj — naš program: Občina naj bo socialno, gospodarsko, kulturno in higijensko dobro urejena in preskrbljena, glavni davkoplačevalec naj bo »Angleška svinčena družba v Mežici«. Dve stranki, klerikalna in nacionalistična, ki se bo zaradi lepšega imenovala najbrž gospodarska lista, računata, da bosta pobrali kroglice z geslom starega liberalizma: osvobojenje — gospodarsko seveda — vseh ljudi, praksa pa ju kaže drugače. Njih proračun je zgrajen na zelo slabih temeljih — kajti pri nas je v občinskem gospodarstvu liberalizem in klerikalizem že bankrotiral, iz socialnih demokratov ne morejo več nastati klerikalci in liberalci, to bi bil narobe svet.

Da bomo ta pojav, navidezno »konkurenco v dobrem«, spoznali, pa si moramo ogledati razvoj občinskega in šolskega gospodarstva v številkah in sicer od leta 1891 naprej do danes, da se razvidi velikanski napredek našega gospodarstva, ki vzbuja toliko poželenje za posnemanje dela, ki ga je izvršil mežiški proletariat.

Občinsko gospodarstvo v Mežici

s posebnim ozirom na obdavčenje svinčenega rudnika v bivši Avstriji in v kraljevini S. H. S.

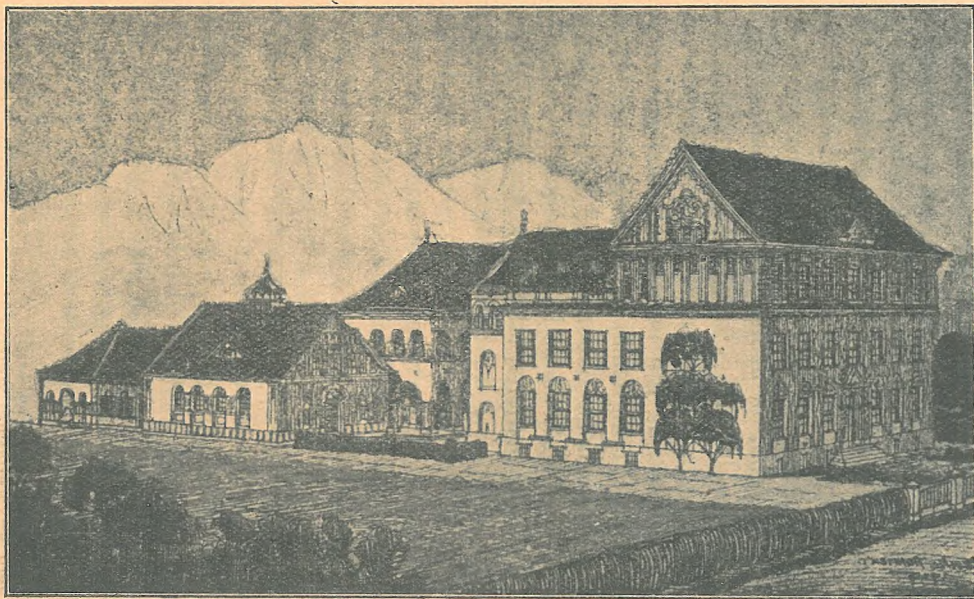
Leto	Primankljaj v občinskem računu	Šolski proračun	Občinske do- klade na di- rektno davke v 00	Šolske do- klade na direktno davke v %	Davčna podlaga za rudnik (pri- dobnina po pogl. II.)
Goldinarska veljava					
1891	521·98	275·70	10·5%	5·5%	968·33
1892	641·98	318·27	15%	11·5%	1020·33
Kronska veljava					
1903	1.330·89	4.555·97	16%	13%	—
1904	2.427·91	5.206·—	12%	8%	9.818·10
1907	1.230·10	931·42	10%	8%	7.078·75
1908	2.254·34	985·51	15%	7%	25.449·84
1909	1.825·73	1.674·96	12%	5·5%	18.660·54
1910	2.898·45	1.464·42	15%	8%	14.000·—
1914	3.970·82	2.058·89	19%	15%	18.969·60
1917	17.679·32	2.739·41	13%	2%	153·462·73
1919	26.221·02	11.731·05	11%	5%	38.133·26
1920	33·085·81	11.784·90	14%	5%	236.327·27
1921	106.278·61	22.646·87	67%	18%	348.854·68

Leto	Primankljaj v občinskem proračunu	Šolski proračun	Občinske do- klade na di- rektne davke v %	Šolske do- klade na direktne davke v %	Davčna podlaga za rudnik (pri- dobnina po pogl. II.)
Dinarska veljava					
1922	44.090·28	12.756·16	97 %	12 %	64.196·93
1923	43.311·10	18.897·30	130 %	30 %	66.233·94
1924	82.121·40	105.387—	170 %	493 %	41.859·86
1925	116.630·84	270.656·87	43 %	101 %	271.234·49
1926	810.449—	1.289.478·15	442 %	750 % (440 % *)	267.677—

Kakor je razvidno iz teh statističnih podatkov za občino in šolo, je občina le tlako delala podjetju BBU. Občinski možje si niti toliko niso upali zahtevati za občino, kar si je država vzela zase. Mačehovsko so ravnali s šolo — šolske doklade so dosegle rekord v najnižjih odstotkih, celo samo 2%. Umljivo je torej vsakemu, da moramo imeti tudi v Mežici del proletariata, ki je po svojem mišljenju konservativen in dela za kapitalističnega priganjača, naši člani — soc. demokrati pa so se izobrazili in dvignili na ono stopnjo, na kateri so danes, s samoizobrazbo. Oni, ki so duševno leni, trobijo pa še danes v kapitalistični rog. Najbolj zanimivo pa je to, da v stari dobi nikoli niso znašale ne občinske in ne šolske doklade one višine odstotkov kakor doklade za faro, ki so znašale v nekem letu celo 80% — nikoli pa manj kakor 20%.

Ko je torej naš občinski odbor za leto 1924 določil občinski proračun, da so znašale občinske doklade 170%, šolske pa 493%, je bil to za nesocialiste tak nepojmljiv skok, da so se takoj združili že v prej omenjenem protestu z angleškim podjetjem proti delavstvu. Pa tudi delavstvo se je pustilo od raznih nevednežev in kapitalističnih agentov spraviti na stranpota. Uvideli smo tedaj, da je treba zlo izrezati pri korenini. Krajni šolski svet je pričel akcijo za zgradbo nove šole. Pri tem delu so se naši sodrugi naučili spoznavati kapitalistično besedolomstvo, da nikomur ni bilo žal za vse delo in trud, ki smo ga imeli najprej popolnoma zastonj, ki je pa rodil končno tako lep uspeh, kakor ga poprej niti pričakovali nismo (Glej sliko nove šole!)

*) Po naknadno dospelih davčni podlagi znašajo šolske doklade okoli 440 %.

Nova ljudska in meščanska šola v Mežici.

V Mežici je 4 razredna ljudska šola, četrti razred ima svojo sobo v hiši, kjer je prodajalna Konsumnega društva za Slovenijo. Šola ima starodavne sobe kakor kasarne in razredi so prenapolnjeni, da je v njih deca stlačena kakor slaniki v sodu. (Vsak razred skoraj je štel v jeseni 1925 preko 90 otrok.) Krajni šolski svet je v svoji seji dne 1. septembra 1924 definitivno sklenil, da prične s pripravami za zidavo novega šolskega poslopja. Neki član krajnega šolskega sveta, ki je tedaj še zaupal v dobrosrčnost kapitalista, je bil mnenja, da se ima ustanoviti stavbni odbor, ki naj vodi priprave, češ, angleškega ravnatelja je treba pritegniti in stvar bo tekla gladko. Jaz sem bil proti temu, ker je edini zakoniti predstavnik krajni šolski svet, in ker je kapitalist profitar, ni treba, da bi mu izkazovali še časti. Takoj se je postavil podpredsednik kr. šol. sv. in sočasno naš župan na meni nasprotno stališče in je zagovarjal tezo o kapitalistovi dobrosrčnosti. Ko sem videl, da niti naš župan iz delavskih vrst še ni poučen o bistvu kapitalizma, sem sprejel nasprotni predlog. Pri prvi seji stavbnega odbora, ki je potekla izredno svečano, sem predlagal, da bodi predsednik tega stavbnega odbora sam ravnatelj podjetja, tako da se združita čast in odgovornost. Na dotični seji je g. ravnatelj, Anglež, ki nikoli ne prelomi besede — kakor je čitati v lordovem govoru, si osvojil predlog, da se postavi nova 8. razredna ljudska šola, moderno urejena in opremljena s kopalnico, telovadnico itd. Zdelo se je, da je moje stališče, ki sem ga poprej zastopal, popolnoma napačno, kajti g. ravnatelj je celo obljubil preskrbeti brezobrestno posojilo od svoje centrale itd., in je res tudi naročil stavbeniku izdelavo tozadevnih načrtov. — Pa prišlo je drugače. Medtem je bila določena na temelju bilance rudniku davčna podlaga za leto 1924. 400 % doklade za šolo, ki so bile odobrene že pričetkom leta, bi donesle kraj. šol. sv. 5.000.000 K več dohodkov, kakor je bila za to leto faktična izkazana potreba. Sprejeli smo kmalu nato v občinski urad tale famozni odlok:

»Gospodu kr. Velikemu županu

Maribor.

Čast mi je se obrniti na Vaše blagorodje v sledeči zadevi:

Občina Mežica, okraj Prevalje, je v svojem proračunu za leto 1924 izkazala občinskih izdatkov Din 120.529'37, za šolske potrebščine v Mežici pa izdatkov Din 103.218'60. V kritje teh potrebščin se je občini dovolilo, da sme za leto 1924 pobirati na direktne davke občinskih doklad 170%, šolskih

doklad pa 493%. Te doklade so se občini dovolile v tako visoki odstotni višini le radi tega, ker je tvoril podlago za odmero doklad davčni predpis iz leta 1923 v znesku Din 41.267'06, ker predpis za leto 1924 v občini še ni bil znan. Podpisana d. d. je prejela predpis ozir. plač. nalog za posebno pridobnino za leto 1924 še le meseca oktobra 1924. Iz tega plačilnega naloga je razvidno, da znaša samo na tem davku predpis za leto 1924 znesek Din 263.713'38. Ker je občina, kakor gori omenjeno, računala le s predpisom v znesku Din 41.267'06 in je radi tega sklenila tako visoke doklade, bi naj naša družba samo od pridobninskega davka plačala nastopne zneske:

1. Na občinskih dokladah Din 448.312'75, dočim znašajo vse potrebščine občine glasom proračuna komaj Din 120.529'37.

2. Na šolskih dokladah Din 1.300.106'96, dočim znašajo šolske potrebščine glasom proračuna komaj Din 103.218'60.

Naše podjetje bi torej po tem računu moralo plačati na občinskih dokladah za Din 327.783'38, na šolskih dokladah pa za Din 1.196.888'36, torej skupaj za Din 1.524.67'74 več, kakor znašajo v proračunu izkazane potrebščine. Poleg tega pa plačuje podjetje še zemljiški in hišni davek, ki znašajo več tisoč dinarjev, tozadevne občinske in šolske potrebščine.

2. Ker spada del našega podjetja tudi pod občino Črno, se pokažejo tudi pri dokladah v tej občini slične gorostasnosti. Ta občina je v svojem proračunu za leto 1924 izkazala vseh občinskih potrebščin Din 129.280, šolskih potrebščin pa Din 50.000, skupaj Din 179.280.

Ker je občinski odbor vzel za določitev dokladnih odstotkov kot podlago davčni predpis iz leta 1923 v znesku 24.644 Din, se mu je dovolilo, da sme za leto 1924 pobirati občinskih doklad 250%, šolskih pa 198%, torej skupaj 448%.

Iz plačilnega naloga za posebno pridobnino za leto 1924, ki zadeva oni del našega podjetja, ki spada pod občino Črna, je pa razvidno, da znaša predpis samo na tem davku Din 124.100'42, na 488% občinskih in šolskih potrebščin pa Din 555.969'88. Ker znašajo vse obč. in šolske potrebščine le Din 179.280, bi naj samo naše podjetje plačalo Din 376.689'88 več kakor znašajo vse potrebščine. Pri tem pa še niso vpoštevane doklade, ki jih plačuje naša družba od realnih davkov in tudi ne doklade, ki jih plačujejo vsi drugi davkoplačevalci.

Eventualni očitke, da naša družba takrat, ko sta bila predmetna proračuna javno razglašena, to je meseca novembra oziroma decembra 1923, ni vložila priziva, lahko ovržemo jednostavno s pojasnilom, da družba takrat svoje bilance, ki je merodajna za predpis davka za leto 1924, ni mogla skleniti, ker še jednoletna poslovna doba ni potekla. Radi tega niti približno nismo znali, kolik bo davčni predpis za leto 1924.

Vedeli smo le to, da je znašala za leto 1923 posebna pridobnina, v kolikor tvori podlago za doklade od našega podjetja v Mežici Din 35.033'12, od podjetja v Črni pa Din 16.486'18, in sicer smo to zvedeli šele 14. decembra 1923, ker smo prejeli plačilne naloge od davčnega oblastva v Mariboru.

Če bi bili slutili, da se bo ta davek za leto 1924 tako ogromno zvišal, namreč v Mežici za Din 163.713'38, v Črni pa za Din 124.100'42, bi bili seveda potem rekurza pravočasno opozorili na to dejstvo in brez dvoma bi doklade znašale komaj par odstotkov.

Smatramo, da je popolnoma nedopustno in nemogoče, da se nam naložijo tako absurdno visoke davščine, katere absolutno ne moremo plačati samo za to, da bi občine prejele šestkrat več, kakor so izkazale vseh povrebeščin. Rezultat bi namreč bil ta, da bi na bilančni dobiček od ca 8000 funtov, kar je v našem novcu 2.500.000 Din, morali plačati na davkih 3.700.000 dinarjev, kar nam seveda ni mogoče ter bi značilo popolno uničenje naše industrije, a poleg tega tudi davčnega subjekta.

Radi tega prosimo Vaše Velerodje, naj nujno ukrene, da naše obveze proti občinama Mežica in Črna, katerima smo do sedaj točno in radevoljno zadostovali, kar hočemo tudi v bodoče, omeji na faktične potrebe obeh občin, a nikakor da ne prihajajo v višini neverjetnih in nemogočih števil.

Pripominjamo, da je v interesu ne samo našem, nego tudi vseh občanov, da bodo občinske doklade primerne.

Prejmite, gospod veliki župan, izraz odličnega spoštovanja s katerim bilježimo

The Central European Min. LDT.

Maribor, dne 15. oktobra 1924.

* * *

Veliki župan mariborske oblasti.

V Mariboru, dne 18. oktobra 1924.

Štev. 7985.

Družba The Central European Mines Limited v Mežici, predstavitelji radi občinskih doklad v občini Mežica in Črna.

Sreskemu poglavarju

v Prevaljah,

z naročilom, da nemudoma pozove občinska odbora v Mežici in Črni, da z ozirom na visoke zneske občinskih doklad, ki bi jih morala plačevati družba The Central Mines Limited vsled visoko odmerjenega državnega davka za leto 1924 imenovanima občinama, skleneta, da se prostovoljno odpovesta vplačilu predpisanih občinskih in šolskih doklad po imenovani družbi, v kolikor presegajo isti faktično izkazani primanjkljaj v občinskem proračunu.

Radi hitrejšje ureditve predmetne zadeve naj stopita imenovana občinska odbora v neposreden stik z ravnateljstvom omenjene družbe, ki je pripravljena kriti morda celo sama izkazani primanjkljaj obeh občin.

Pripominjam, da mora biti zadeva urejena vsekakor do konca tekočega meseca. V primeru, da bi se imenovana občinskega odbora ne hotela prostovoljno odreči vplačilu presežka, bi bil primoran poseči sam v zadevo in ex offo odrediti potrebno, da se vplačilo občinskih in šolskih doklad, v kolikor presegajo izkazane primanjkljaje, ustavi.

V zadevi mi čimprej poročajte.

Veliki župan dr. Vodopivec, s. r.

* * *

Štev. 5221.

Sreski poglavar v Prevaljah, dne 21. oktobra 1924.

Županstvu

Mežica,

z naročilom, da skliče občinski odbor najpozneje do nedelje 26. t. m. in sklepa o zadevi. O tozadevnem sklepu je poročati do torka 28. t. m. sreske-mu poglavarju in vposlati prepis zapisnika seje občinskega odbora.

Srezki poglavar: v z. Milač s. r.

Občinski odbor v Mežici je imel tozadevno sejo na zahtevo gornjega odloka že 26. oktobra 1924. Vse skupaj je izgledalo kakor nenaden naskok na podeželski občinski odbor. Veliki župan je šele komaj nastopil svoje mesto in ni kazalo drugega, kakor za enkrat najti pot, da ne bi veliki župan sam odločil, da se doklade odpišejo in bi nam ostal samo še rekurs odprt, ki bi pa po posredovanju velikega župana bil zavržen. Radi tega smo morali biti popustljivi in skušati rešiti, kar se rešiti da. Kot tajnik kluba soc. dem. odbornikov sem zastopal na tej seji, ki so ji prisostovali tudi g. ravnatelj Bargate, tajnik podjetja g. Kordan in pravni zastopnik podjetja dr. J. Mogan, odvetnik in vseučiliški docent iz Zagreba, sledeče mnenje:

1. Podjetje je vložilo že decembra 1923 protest proti proračunu solidarno z drugimi davkoplačevalci, v tem protestu so hoteli odpraviti razne postavke v potrebščinah, odstotne mere doklad pa niti niso omenili.

2. Občina po V. G. H. za Koroško z dne 6. julija 1899 štev. 5381 sploh nima pravice kaj popustiti na dokladah, popuščati sme samo pod postavko »Befreiungstitel« § 74. cerkvenemu premoženju, kongruji itd.

3. E. d. L. A. za Koroško z dne 4. februarja 1903 št. 1976 določuje, da občina nima pravice zahtevati večje vsote ozir. kritje proračuna, ako se predpiše manjša pridobnina tekom leta in se torej davčna podlaga zniža in doklade ne znesejo toliko, da bi se pokrili primanjkljaji proračuna. — Že iz tega sledi, da o kakšnem popustu od strani občine ne more biti govora, ker bi v nasprotnem slučaju rudnik ne bil zakonito vezan, da krije primanjkljaj, če se davčna podlaga zniža. Znižanje davčne podlage bi pa bilo možno in če bi bili v istem letu določeni še poleg tega majhni odstotki doklad, bi občina in šola sploh ne prišli do denarnih sredstev.

Končno sem pa predlagal kompromisni sklep, ki se je glasil: Rudnik plača v letu 1924 vse občinske doklade v iznosu Din 120.529·37 in doklade krajnega šolskega sveta v iznosu Din 103.218·60 in event. primanjkljaje. Vsem drugim davkoplačevalcem občine, kakor tudi plačevalcem doklad za krajni šolski svet se plačilo letošnjih doklad odpusti, odnosno če so jih in kar so jih že vplačali, se vračuna v dobro za leto 1925 in plačajo v letu 1925 samo morebitni presežek, za kolikor bi bile v letu 1925 te doklade višje, kakor so bile v letu 1924.

Rudnik se zavezuje, da plača vse primanjljaje, kateri bi eventualno nastali v teku proračunskega leta 1925, če bi se davčna podlaga za rudnik na pridobnini znižala pod sedanjo — to je predpis davčne podlage, ki služi za sestavo proračuna za leto 1925.

Rudnik poda prostovoljno izjavo, da bo radi odpisa presežka omenjenega davka kot podjetnik svojim delavcem, ki so občinarji v Mežici in Črni, naklonil pri prihodnjem mezdnem gibanju vsaj nekoliko zvišanje plač.

Prva dva odstavka je g. ravnatelj po daljšem obotavljanju sprejel, o tretjem pa ni hotel nič slišati, on kakor tudi njegova dva zastopnika sta ogorčeno odklanjala, »da bi se mešalo mezdno gibanje« v občinsko politiko, češ, veliki župan tega ni naročil itd., itd. — Končno smo odstopili od tretjega predloga, ker večji del naših ljudi še ni bil zrel, da bi to postopanje pravilno pojmlil; oviralo nas je pa tudi dejstvo, da je bil g. ravnatelj predsednik stavbnega odbora in je podpisal zapisnik za novo šolsko poslopje in obljubil preskrbeti brezobrestno posojilo. Odbornik sodr. Komar me je opozoril na otroško božičnico in predlagal sem, naj rudnik nakloni večjo vsoto za šolarsko božičnico, da bomo mogli obleči šolsko deco za zimo. In zopet se je plemeniti gospod silno razburil, češ, da on vselej da in obilno daje za božičnico, predpisovati si pa nič ne pusti. O tem pozneje še nekaj.

Ko se je sklenila zgoraj omenjena pogodba za odpust doklad v iznosu okoli 5,000.000 kron, je ponehalo delo za zidanje nove šole. Seje stavbnega odbora ni bilo in ni bilo. Nam se je zdelo to nekako sumljivo in pričeli smo poizvedovati. G. ravnatelj je kar naenkrat spremenil taktiko, o novem šolskem poslopju se je sicer še govorilo, a stavbenik Madile-Nassinbeni je meril staro šolo, češ, predelala se bo v učiteljsko stanovanje. Mi smo med tem že prijavili oblasti sledeči vелеvažni dogodek: našel

se je davčni upravitelj, ki je sporočil g. ravnatelju v Mežico: Mežica ne potrebuje tako moderne šole; govori se že veliko o tem, prišle bodo potem tudi druge občine in bodo zahtevale enako. S tem bi se pa občine preveč obremenile. Opozarjamo tamkajšnje podjetje, da bi se potem ne moglo pritožiti radi davčne obremenitve. Socialisti, posebno Möderndorfer, si bodo s šolo zagurali v Mežici postojanko, ki je ne bo mogoče podreti itd. V istem smislu so delovale tudi druge sile iz okolice g. ravnatelja. Naravno, da je g. ravnatelj zgubil razsodnost, kajti mene in našo stranko je imel in še ima za vzhodne socialiste — to pa itak vsak sam ve, kaj pomeni pri Angležu tkzv. komunistična nevarnost. — Končno smo le spravili stvar tako daleč, da se je sklicala seja stavbnega odbora. Predsednik nam je pokazal načrt, kako naj bi se prezidalo staro šolsko poslopje, načrta novega šolskega poslopja pa nam niti ni predložil, čeprav ga je imel že izdelanega. Pri tej seji je izrečno izjavil, da predlaga prezidavo stare šole, da mu ne bo mogel kdo očitati, da razmetava denar za nepotrebnosti. V tem času je bil naš župan že v tujih mrežah in smo ga že smatrali za našega nasprotnika. Udati smo se morali v načrt, da se predela stara šola. G. ravnatelj in njegova okolica so to smatrali kot veliko zmago. In sedaj je sledil napad za napadom, vsak teden smo retirirali. Odobrili smo neko skrpucalo prezidave in poslali v odobritev drž. oblasti — rudnik je bil s svojo zmago na višku. Istočasno smo z načelnikom in s člani Ozimicem, Libnikom in g. Ivom Feinigom odposlali oblasti poziv, da naj odobritev za prezidavo stare šole zavrne in naj najame na naše stroške arhitekta, ki naj izdelava nov moderen načrt. — Oblastni prosvetni šef g. dr. Poljanec je bil mož na mestu in je načrt zavrgel ter naročil, da naj zidamo 5razredno ljudsko šolo in 4razredno meščansko z modernimi prostori za rokotvorni pouk itd. Razpustili smo stavbni odbor — in rudnikova zmaga je splavala po vodi.

Sedaj je rudniški kapital pričel streljati iz glavnih topov name, ker je pač videl v meni kamen spotike. Napad so mu omogočili in ga podpirali naši socialpatriotje z županom na čelu. V jeseni bi bili morali imeti otroci božičnico. Dotlej je bilo v navadi, da smo beračili za kronice, s katerimi smo potem oblekli našo najrevnejšo deco. Ta način miloščine smo socialisti načelno odklonili. Napravili smo sicer formalno na rudnik in na bratovsko skladnico vlogo za podporo. Lokalni odbor bratovske skladnice je na svoji seji dovolil prispevek 3000 Din, a ker mora vsak

tak sklep potrditi okrožni rud. urad, je ta določil: Bratovska skladnica sme prispevati toliko, kolikor bo prispeval rudnik. Rudnik pa je, čeprav smo mu popustili na dokladah (5.000.000 kron) in se je g. ravnatelj postavil, da bo sam neprisiljen dal za božičnico, odklonil vsak prispevek in nam s tem vzel seveda tudi prispevek bratovske skladnice. Občinski odbor je dovolil na svoji seji prispevek 5000 Din. Krajni šolski svet je imel za ta namen 10.000 Din v proračunu, a to ni zadostovalo za potrebno obdareitev. Na seji krajnega šolskega sveta sem zastopal stališče, da se iz principa ne sme več beračiti za božičnico, pa tudi iz sledečih razlogov ne: Vsak bo dal najmanj 1 do 10 Din, s. Novak gotovo ne bo dal pod 100 Din, rudnik pa bo milostno naklonil eden ali dva tisočaka; drugim ljudem se niti zahvalil nihče ne bo, rudnik pa, ki dobiva profite od 1300 rudarjev in bi moral, ako bi hotel biti razmeroma prav tako radodaren kakor vsak rudar, dati najmanj 13.000 Din, bi za par tisočakov dobil zahvalo, da oblači revno deco. Zahtevamo progresijo tudi v tem, ali pa po procentih doklad.

V tem mi je nasprotoval moj stanovski tovariš, bil je idealist, ki je verjel v dobrosrčnost kapitalistov in izjavil, da se morajo na vsak način pobirati milodari, naš program da je pač lep, a za 100 let prezgoden in radi tega neizvršljiv. Kakor sem rekel, mojemu stanovskemu tovarišu ni bilo zameriti, pač pa socialističnemu županu, ki je takoj izjavil, da zahteva, da se pobirajo milodari. Mi smo pa rajši za to leto božičnico opustili, postavili zadostno postavko v proračun in v letu 1925 obdarili otroke z obleko in in drugim za 40.000 Din iz občinskih oziroma šolskih doklad. Vsak davkoplačevalec je bil prizadet, procentualno seveda, v številkah izgleda to tako, da so vsi drugi davkoplačevalci razen rudnika plačali za ta izdatek svojih 2000 Din (v teh je všteti tudi grof Thurn kot davkoplačevalec), ostalih 38.000 Din pa je prišlo na rudnik.

To naše delo in razvoj šolskega vprašanja kakor tudi dejstvo, da smo izjavili, da zahtevamo izplačilo šolskih doklad 5 milijonov kron iz leta 1924, ker jih nikoli nismo odpustili, je povzročilo, da je angleški kapital poizkusil vse, da bi me spravil iz Mežice, ker je računal, da bo druge socialiste, svoje delavce, že polagoma ukrotil, da mu ne bodo kratili milijonskih profitov in jih izrabili v korist skupnosti.

Gospod veliki župan dr. Vodopivec kakor tudi Angleži in pravni zastopniki so v kritičnem času, ko so se pogajali, pozabili,

da je krajni šolski svet svoj gospodar in bi morali pritisniti na krajni šolski svet za sklep glede odpusta šol. doklad 5,000.000 K, kajti za presežek obč. doklad se vendar niti ni izplačalo nas tako prijemati in tudi pri občini niso nič profitirali, kajti mi smo nabavili za občino avtoomnibus za 60.000 Din in zidali garažo za 35.000 Din. Ko je Anglež vse poizkusil, da bi podrl načrte, je krajni šolski svet zahteval izplačilo doklad in tudi občinski odbor je to zahtevo podprl, kljub tajnemu nasprotstvu župana Logarja, ki je na isti seji dobil nezaupnico in poziv, da naj demisionira. Sklep se je glasil:

Občinski odbor ni bil upravičen sklepati o popustu doklad za šolo oziroma krajni šolski svet in je njegov sklep veljaven samo za popust občinskih doklad. Krajni šolski svet, ki ima svojo posestniško polo — in je torej pravna oseba po koroškem zakonu, ki je za naše kraje še v veljavi in ki še ni bil preklican ali nadomeščen z drugim, ki bi ga bil s tem razveljavil — ni sklepal o popustu in torej ni napravil doslej še nobenega takega sklepa, pač pa je v zadnji seji dne 17. maja sklenil, da davka ne popusti in da se mu imajo vse doklade od strani rudnika, ki bi jih moral po zakonu izplačati, tudi takoj izplačati. Krajni šolski svet potrebuje mnogo denarja, da postavi novo šolo. Sklep krajnega šolskega sveta z dne 17. maja odobravamo in prosimo višjo politično oblast, naj takoj ukrene, da dobi davčni urad nalog od omenjenega podjetja te doklade izterjati.

Občinski odbor je v jeseni leta 1924, ko je sklepal o popustu davčnih doklad tukajšnjemu rudniku, napravil tozadevne sklepe samo radi tega, ker ni razločeval pristojnosti občinskega odbora in odbora krajnega šolskega sveta. Krajni šolski svet pa ni dobil od oblasti nobenega naloga, da bi moral odpustiti rudniku doklade. Občinski odbor oz. občinski urad tudi krajnega šolskega sveta ni obvestil o tozadevnem sklepu in torej krajni šolski svet ni dobil ne od občine, ne od davčne oblasti in ne od velikega župana naloga oziroma razzsodbe, da mu doklade ne pripadajo.

Današnji sklep, katerega se v polni meri zavedamo, napravimo premišljeno, ker se je izkazalo, da rudnik ne da brezobrestnega posojila za zidavo šole, kakor je še tik pred dotičnim odborovim sklepom sam g. generalni ravnatelj podjetja obljubil. Če bi torej danes zahteval kakšen urad od nas, da naj popustimo rudniku kakšen davek, mu ne popustimo niti pare, ker smo videli v dosedanjem ravnanju rudnika, da hoče delati samo navadne trgovske dobičke v škodo občine in na škodo izobrazbe šolske dece.

Mimogrede naj pripomnim, da je imel ta naš sklep, ki bi bil moral iti h g. srezkemu poglavarju in g. velikemu županu, sedem dni potem rudnik v rokah in mi ga je v prepisu po nepredvidnosti pokazal rudniški zastopnik sam. Ne morem sumiti, da bi g. srezki poglavar ali pa veliki župan tako uradoval in že čas — sedem dni — bi tega tudi ne dopuščal, pač pa vem, da je ta sklep župan Logar zaprl v svojo miznico, kako je od tam dospel prepis v rudnik, bi pa znali prizadeti povedati.

Ko smo torej naročili izdelavo konkurenčnih načrtov za novo šolo, se je pričel boj kapitala proti meni z najvišjo paro. Klub samostojnih demokratov je sklepal v Mežici, da me morajo premestiti, in sicer za nadučitelja na kakšno višje organizirano šolo, kakor je v Mežici, najboljše v kakšno klerikalno trdnjavo, katero da sem zmožen razbiti po izjavi nekega g. rudniškega inženjerja. Poleg tega da sem v mizernih finančnih razmerah in imam nesrečo v družini, naj bo kraj finančno zelo rentabilen. Najhujši borci za moje premeščenje so bili rudniški uradniki, med njimi eden, katerega sem si baje privoščil večkrat v javnosti. Naskok se je nadaljeval pri sejah »Sokola«, na več sestankih demokratske stranke itd. Zelo veliko časa so gospodje zgubili z menoj, a dosegli so baš nasprotno: Vsi oni, ki niso podle in podkupljive duše, nam danes priznavajo, da imamo socialni demokrati prav. Na pomoč jim je takoj priskočil tudi g. župan Peter Logar, ki me je napadel v »Socialistu«. Teden dni prej, nego je ta napad v »Socialistu« izšel, so demokrati vedeli zanj! Vse pa je bilo brezuspešno. Vse se je zbiralo in obtičalo pri velikem županstvu v Mariboru. Neki gospod je sicer vedel poročati, da bom med počitnicami premeščen, a zadeva se je končala drugače. Angleški kapital je pa našel še druga pota. Ministrstvo za šume in rudnike je dobilo na poziv podroben popis našega dela, v katerem se je poročalo, kako so Angleži lojalni, a mi in posebno jaz jih hočemo uničiti, poleg tega je okrcal tudi mojega stanovskega tovariša g. nadučitelja Iva Feiniga, ker me je podpiral v delu, kolikor je pač bilo v njegovih močeh. Od ministrstva za šume in rudnike, ki je bilo v tem oziru vrhovna inštanca za »prosveto«, je došel pritisk na državne oblasti v Mariboru. Dobil sem dve inšpekciji na hrbet, mojega šefa so zasliševali radi nezaupnice županu Logarju, kar naj bi bil največji pregrešek, katerega bi mi mogli naprtiti. Pa tudi s tem mi niso mogli do živega, kajti zahteval sem s kolekovano vlogo od g. srezkega poglavarja, da mi dostavi falzificirani zapisnik našega župana, s katerim me je hotel denuncirati. Falzifikata seveda nisem dobil niti po enem letu, a imel sem ga k sreči že poprej v rokah, preden sem ga uradno zahteval od višje šolske oblasti.

Načrt kapitala je bil ta: premestiti iz Mežiške doline moja tovariša Iva Feiniga in Rudolfa Mencina in kot tretji bi potem prišel na vrsto tudi jaz, da bi se ljudstvo in učitelji že privadili persekucij in da bi namen ne bil preveč prozoren. No, vse skupaj se je izjalovilo, ker so se med tem spremenile razmere.

Naslovil sem tudi dne 14. julija na g. velikega župana sledeči dopis:

14. julija 1925.

Gospodu

velikemu županu

v Mariboru.

Kot član krajnega šolskega sveta, kot učitelj in končno kot državljan se čutim dolžnega, prijaviti Vam sledečo zadevo.

Za leto 1924 je bil od pokrajinske uprave za krajni šolski svet v Mežici potrjen proračun v iznosu Din 103.000 glasom začasnega izkaza o davčni dolžnosti davčnega urada v Prevaljah za šolo v Mežici, po katerem je bil svinčeni rudnik v Mežici obdavčen s 35.033'12 Din. Pokrajinska uprava je torej na podlagi koroškega zakona iz leta 1871 potrdila doklade za šolo v Mežici v višini 400%. V oktobru 1924 pa je davčni urad končnoveljavno predpisal davčno dolžnost za šolo v Mežici in pri tem zvišal predpis rudniku na 263.713'38 Din. Na tej podlagi bi morala torej šola v Mežici prejeti za okoli 5.000.000 kron več na dokladah, kakor je bilo izkazano v proračunu. Ta prebitok, ki bi se uporabil za gradnjo nove šole v Mežici, bi moral glasom končnoveljavnega predpisa plačati rudnik. Do izplačila tega zneska pa ni prišlo, ker je takratni veliki župan, g. dr. Vodopivec, dal občinskemu odboru nalog, popustiti rudniku plačilo tega prebitka, ali pa se z njim na drug način pogoditi. V nasprotnem slučaju pa si je g. dr. Vodopivec pridržal ukreniti potrebno ex offo. Občinski odbor v Mežici je bil torej prisiljen, pogajati se z rudnikom in rešiti, kar se je dalo. Sklenil je z rudnikom dogovor, po katerem plača rudnik ves proračun občine in krajnega šolskega sveta v iznosu okoli 220.000 Din.

Dvomim, da je bil občinski odbor za sklepanje tega dogovora po V. G. H. za Koroško z dne 6. julija 1899, šte. 5381 sploh upravičen, posebno še, ker je sklep v nasprotstvu z E. d. L. A. od 5. januarja 1900, šte. 1976.

Po koroškem zakonu, ki je za Mežiško dolino še vedno v veljavi, pa je krajni šolski svet juridična oseba, ki ima tudi svojo posestniško polo in bi bil edino sam kompetenten, sklepati zase o popustu doklad. Krajni šolski svet pa ni dobil tozadevnega naloga in tudi nikoli ni sklepal o kakem popustu. Pač pa je v seji dne 17. maja 1925 sklenil izterjati omenjeni prebitok in je ugotovil v zapisniku, da naprosi Vas, gospod veliki župan, da nam v tej zadevi pomagate. Prepisi tega zapisnika so bili takoj dostavljeni g. srezkemu poglavarju v Prevaljah. Do tega dne pa krajni šolski svet ni zahteval izplačila tega prebitka, ker se je zavezal g. ravnatelj rudnika kot predsednik stavbnega odbora za gradnjo nove šole, da bo preskrbel od svoje centrale v Londonu brezobrestno posojilo za izvršitev nove, popolnoma moderne osemrazredne šole s kopalnico, telovadnico, delavnico itd.

Začetkom tekočega leta pa se je g. ravnatelj rudnika nenadoma pričel odmikati od načrtov in svoječasnih obljub, ugotovljenih po zapisnikih in je končno preklical vse svoje izjave o brezobrestnem posojilu, o gradnji nove stavbe itd., češ, da bi se mu ne moglo očitati, da razmetava denar.

Doznal sem, da je baje davčni upravitelj v Prevaljah g. Zazula, pisal rudniku v Mežici, da ni potrebna tako velika in moderna šola v Mežici, da bodo potem prišle tudi druge občine s takimi zahtevami in da bo to vplivalo pri bodoči obdavčitvi rudnika.

Značilna je tudi izjava tukajšnjega župana g. Petra Logarja, strojnika pri rudniku, da je davčni urad v Prevaljah ukinil za občino in šolo v Mežici vsako izplačilo doklad dotlej, da se občina pogodi z rudnikom glede prebitka.

Dne 12. t. m. sem se zvečer mudil v Prevaljah. Pri tej priliki sem zvedel, da je dobil g. davčni upravitelj Zazula 70.000 Din nagrade za to, ker je pomagal rudniku pri črtanju prebitka 5.000.000 kron. Zvečer sem se sešel z novodošlim davčnim kontrolorjem, kateri upravlja posle davčnega upravitelja Zazule, ki je na dopustu. Napeljal sem pogovor na omenjeni prebitek in izjavil, da ga hočemo brezpogojno izterjati. Omenjeni g. kontrolor, katerega ime se nisem zapomnil, mi je izjavil: »**Finančna delegacija je popust že odobrila, teh doklad torej ne boste dobili. Popust je povzročilo 70.000 dinarjev.**« Priče tej izjavi so gg. finančni komisar Čretnik v Prevaljah in Rudolf Mencin, učitelj, dodeljen srezkemu nadzorniku v Prevaljah. G. kontrolor je tudi poudarjal, da zahaja na davkarijo g. Konstantin Ryndin, ruski emigrant, nastavljenec rudnika — ki ga sicer imenujejo državnega komisarja in doktorja.

(Sodeč po teh izjavah smatram, da je znal rudnik potom svojih ljudi podkupiti neke državne uradnike in najti na ta način nelegalna pota, da se otrese plačila gori omenjenega prebitka. Škodo pa naj bi trpela šola in država.)

Da Vam, gospod veliki župan, tega ne javim potom krajnega šolskega sveta, je vzrok v tem, da ne zaupam podnačelniku, županu Petru Logarju, ker se mi je že pripetil naslednji slučaj: občinski odbor v Mežici je na svoji seji 30. maja soglasno sprejel sklep, da se izterja od davkarije omenjeni prebitek. Sklep je bil namenjen g. srezkemu poglavarju in Vam, g. veliki župan. Ta sklep je bil odposlan g. srezkemu poglavarju 2. junija t. l., par dni nato pa je imel ta sklep v prepisu že tudi rudnik.

Da bi ne dobilo te vloge v roke prizadeto inozemsko podjetje, prosim, da mi oprostite, da sem prisiljen, obrniti se direktno na Vas, gospod veliki župan.

Z odličnim spoštovanjem

Vinko Möderndorfer l. r.

Ko sem se vrnil s počitnic, je bila razpisana oddaja gradbenih del. Gosp. ravnatelj Bargate si je na čuden način pri-skrbel od arhitekta načrte nove šole in je s temi v družbi svojih zastopnikov šel intervenirat h g. velikemu županu, češ, da Mežica ne potrebuje take šole, da je to luksuz itd. Dosegel pa je baš nasprotno. Dne 16. septembra 1925 smo sklenili spodaj navedeno pogodbo, torej baš nasprotno, kar je g. ravnatelj hotel doseči. Tajnik podjetja, g. Kordan, je pa v svoji neorientiranosti zadevo za podjetje še bolj skazil. Mi smo predlagali,

da bodi podlaga rudnikovih prispevkov za šolo ta, kakor v letu 1925, g. Kordan pa se je upiral, da mora biti po relaciji iz leta 1924; s tem je razbremenil druge davkoplačevalce za okoli 120.000 Din, plačljivih v času, ko se zida nova šola. Mi, ki smo poznali davčne podlage, smo ta predlog brez ugovora sprejeli. Družba se je tudi zavezala, da v slučaju, če se ji davčna podlaga do časa popolnega kritja stroškov za zgradbo zniža, plačuje po ključu iz leta 1924, to je 98% vsega proračuna za odplačilo teh dolgov.

Pogodba se glasi:

Pogodba, katero sklene krajni šolski svet v Mežici, zastopan po polnoštevilno zbranih članih danes dne 16. septembra 1925 z družbo The Central European Mines, Limited, London, zastopano po generalnem ravnatelju rudnika v Mežici g. Georgeu Bargateu, po pravnem zastopniku gospodu dr. Juliju Moganu in tajniku podjetja v Mežici, g. Viktorju Kordanu radi najetja posojila.

Da se more takoj realizirati projekt o gradbi nove osnovne in meščanske šole v Mežici, kakor ga je odobril g. veliki župan mariborske oblasti pod št. 905 z dne 27. avg. 1925, posodi družba The Central European Mines, Limited v Londonu krajnemu šolskemu svetu v Mežici znesek 2,500.000 Din (reci: dva milijona petstotisoč dinarjev) proti pet odstotnim obrestim.

Gori omenjena družba se zaveže ta znesek izplačati krajnemu šolskemu svetu v Mežici v obrokih in ob terminu, kakor to določi na podlagi izjave državnega stavbnega nadzorstva (gradbene sekcije v Mariboru) veliki župan mariborske oblasti v razmerju rasti stavbe; v tem pogledu je mero-dajna točka 4., oziroma 15. pogodbe, sklenjene s stavbnim podjetnikom z dne 12. septembra 1925.

Krajni šolski svet se zaveže posojeni znesek s pripadajočimi obrestmi vrniti najkasneje do 31. decembra 1929, in sicer vsako leto po en obrok, kateri v nobenem letu ne sme biti manjši ko petstotisoč dinarjev. Ako bi se v tej dobi po podlagi davčnega predpisa iz leta 1924 veljavna relacija, po kateri plačujejo doklade omenjena družba ter ostali davkoplačevalci občine Mežica, spremenila v prilog družbi, se ta zaveže prostovoljno prispevati v dotičnem letu k stroškom šolske zgradbe po relaciji iz leta 1924, oziroma to diferenco od posojila odpisati.

V Mežici, dne 16. septembra 1925.

Krajni šolski svet Mežica:

Matevž Novak s. r., Möderndorfer s. r., Peter Logar s. r., Leopold Ozimic s. r.,

Jurij Libnik s. r.

The Central European Mines Limited, London:

George Bargate s. r., Dr. Mogan s. r., Viktor Kordan s. r.

Sklepanje pogodbe je zelo spretno vodil g. veliki župan dr. Pirkmajer.

Nemogoče je pa popisati vse spletke, ki so se izvršile od strani predstavnikov in hlapčičev podjetja, da bi preprečili ta naš prosvetni načrt. Posredovali so prvotno, da bi me premestili, nadalje da bi se sklepi krajnega šolskega sveta zavrgli, da bi se krajni šolski svet razpustil, končno, da bi se meščanska šola zidala, če se že zida, na Prevaljah, samo da ne bi bila v Mežici. Kakor že poprej omenjeno, ni bil napad izvršen povsod samo direktno od kapitala, temveč tudi posredno od njegovih služabnikov, takozvanih kristanovcev. Ti so zabavljali, da od šole nič nimajo, delavci da je nič ne potrebujejo, to bo samo za gospodo, oni pa morajo samo plačevati itd. Take neumne govorice, ki služijo še danes kristanovcem in tudi kapitalistu za agitacijsko sredstvo med nezavedneži, moram tem potom za te nevedneže pojasniti.

Res je, da vse, prav vse v rudniku pridelava delavstvo, da torej delavstvo plača s svojim delom vse, kar plača kapitalist, s svojim delom prisluži delavstvo tudi, da plača rudnik vse davke, ves material za produkcijo, vse stroje in moderne naprave v rudniku. Na drugem mestu bo dokazano, da ima podjetje na leto najmanj 30 (trideset) milijonov dinarjev čistega dobička, ki gredo na Angleško — vse to prisluži delavstvo, poleg tega, da v tem še ni vračunan ves komfort, ki si ga gospodje privoščijo. Sedaj je samo še vprašanje, če je prav, da vsaj tridesetinko čistega dobička, ki ga pridelajo delavci, uporabimo za skupnost — za ljudstvo, ki mora te ogromne vsote pridelati! Kakšen efekt bi bil tedaj, če bi delali nasprotno? Ali bi mogoče delavstvo imelo boljše plače, boljše zaslužke? Nikjer se to ni moglo tako izvrstno dokazati, kakor ravno pri našem delu v letu 1924. Popustili smo podjetju plačilo 5.000.000 kron, vsaj podjetje je živelo v tem, da je odpust doseglo in do danes tudi ni te vsote faktično plačalo. Zahtevali smo, da se delavstvu radi tega zboljšajo plače. Kako je podjetje delavstvu zboljšalo plače — vedo rudarji najbolje sami. Ali je podjetje radi tega mogoče kaj žrtvovalo za socialne naprave v občini? Najlepši zgled nam daje to, da je podjetje obdržalo še onih 3.000 Din, ki so jih delavci od svojih prispevkov za bratovsko skladnico hoteli dati za obdaritev otrok. Jasno je torej, da so oni, ki delajo na ta način propagando za kapital in proti nam, bodisi »siroteji«, kakor pravimo Korošci, ali pa čisto navadni kapitalistični agentje.

O pomenu šole za delavstvo in kakšna bo nova šola, o tem pozneje.

V glavnih obrisih bi bil s temi vrstami očrtal naše delo in naš boj za šolo, ki naj bo temeljni pripomoček v r a z r e d n e m boju sedaj doraščajoče generacije in bodočih generacij proletariata iz Mežiške doline. Boj za šolo je dobojevan z zmago proletariata. Izterjati moramo še omenjenih 5,000.000 kron šolskih doklad in opremiti šolo, določiti njen ustroj, da bo res služila onemu namenu, kakor smo si ga zamislili in načrtali. Za gmotno stran bo moral najbrž krajni šolski svet še kaj storiti in vložiti tožbo, da bo dosegel izplačilo že omenjene vsote. Pravda bo zanimiva, kakor je že razvidno iz odločbe g. velikega župana, posebno še, ker pogodba z dne 16. septembra 1925 prav nič ne omenja popusta teh doklad. Eventualne stroške v zgubljeni pravdi plača do 98 % svinčeno podjetje, napram kateremu bo tožba naperjena.

U. br. 12.334/5.

ODLOČBA.

Pritožbo oziroma opozoritev krajnega šolskega sveta v Mežici, s katero se je pritožil dne 31. januarja 1926 pod opr. štev. 15 pri občinskem predstojništvu v Mežici, ker je ono sprejelo od družbe The Central European Mines Limited v Mežici znesek po 29.705 Din 19 par v kritje primanjkljaja v občinskem proračunu za leto 1926, zavračam kot neutemeljeno.

Razlogi:

Glasom pogodbe od 26. oktobra 1924 sta sklenila občinski odbor v Mežici ter zastopstvo rudnika The Central European Mines Limited v Mežici pogodbo, glasom katere se je rudnik zavezal, da plača občini vsaj primanjkljaj, ki bi nastal v teku proračunskega leta 1925, če bi se davčna podlaga za rudnik na pridobnini znižala pod takratno za sestavo proračuna za leto 1925 služecho mero. Radi tega je bil občinski odbor upravičen, da je zahteval od rudnika plačilo primanjkljaja, ki je nastal občini v njenem proračunu za leto 1925.

Kar se tiče pripombe, češ, da sprejem vsote 29.000 Din v kritje primanjkljaja ogroža izplačilo zneska 5,000.000 K, katerega ima baje krajni šolski svet terjati od rudnika na zaostalih šolskih dokladah za leto 1924, se pristavlja, da je ta zahteva z ozirom na med tem sklenjeno in od velikega župana mariborske oblasti odobreno posojilno pogodbo od 16. septembra 1925 med krajnim šolskim svetom in upravo rudnika postala brezpredmetna, ker se je krajnemu šolskemu svetu že dne 9. oktobra 1925 pod U. br. 475/1 pravočasno sporočilo.

Proti odločbi v administrativnem postopanju ni daljnje pritožbe.

O tem se obveščata:

1. krajni šolski svet v Mežici in
2. občina Mežica.

V Mariboru, dne 22. februarja 1926.

Veliki župan mariborske oblasti:
dr. Pirkmajer s. r.

V.

Ustava nam služi za parado pred inozemstvom, nekako tako, kakor če gre fant v svate in obleče najboljše, kar ima, da je le na zunaj lep, saj jabolka od znotraj današnji svet ne pogleda. Naša ustava ima tudi nekaj določb, ki jih lahko pokazemo vsemu svetu, pa še boljše bi bilo, če bi jih, kar je res dobrih, tudi uresničili. Ustava lepo določuje, da naj bosta izobrazba in pouk vsakemu dostopna in brezplačna in da naj uživata podporo od države.

Ali se pa danes to tudi izvršuje? Je pouk res vsakemu dostopen in kako je z izobrazbo? Sta pouk in izobrazba tudi brezplačna? Ustava sicer tako določuje, a tega nikoli ne bo, če si ljudstvo samo ne bo napravilo in vzelo tega. Ne mislim na zavzetje z nasiljem ali z revolucijo. Dandanes sta pouk in izobrazba, posebno ona, za katero je pogoj znanje čitanja in najnujnejšega računanja, za proletariat povečini nedostopna. Direktni ustni pouk je sicer brezplačen, učni pripomočki se pa dobe le proti plačilu. V šolo more hoditi delavčev otrok samo toliko časa, dokler ni zmožen za delo. Delavski otrok more torej v najkulturnejših krajih naše države — v Sloveniji — hoditi samo v par razredov ljudske šole. S tem pa nikakor ni dobil sposobnosti za delo, za katero bi bil sposoben, temveč je navezan na trdo ročno delo ali pa preide kvečjemu po več letih do pomožnega strojnega delavca. S tem pa je zelo odvisen od svojega delodajalca. Delavstvo mora stremeti danes že za čisto drugim ciljem: znanje in delo mora združiti, znanje združeno z delom ga mora usposobiti, da se bo otreslo kapitalistične sužnjosti.

Iz tega vzroka si mora proletariat priboriti dostop v šole, ne radi tega, da bi se izognil delu, temveč zato, da si pridobi sposobnosti in sile, da ga bo delo rešilo iz suženjstva kapitalu.

Delavstvo si mora osvojiti strokovne šole. Te šole mu morajo nuditi toliko, da mu zagotovijo samostojno napredovanje v delu. Zaenkrat je v današnjem času za to še najbolj pripravna meščanska šola industrijskega tipa. Nikakor še niso naše meščanske šole to, kar bi lahko bile, a vendar se že bližajo polagoma svojemu smotru.

Meščansko šolo v Mežici smo ustanovili iz sledečih glavnih razlogov:

1. delavski otroci si naj pridobe strokovno izobrazbo, ki jih bo usposobila za vsako kvalificirano delo, tudi pisarniško.

2. meščanska šola naj omogoči rudarskim otrokom vstop v rudarsko šolo. Onemogočiti se mora, da bodo radi pomanjkanja šol prišli v rudarsko šolo samo oni, ki že naprej obljubijo, da bodo pozneje brezpogojno pokorni;

3. v meščanski šoli industrijskega tipa naj vsak gojenec spozna razvoj dela, strojev, tehnike, da bo znal delo spoštovati in ceniti. V raznih strokah morajo delavci dobiti zadostno znanje, da ne bodo navezani samo na eno samo podjetje, kakor doslej, ko iz teh razlogov svoje delavne moči in sposobnosti niti podražiti ne morejo;

4. delavski naraščaj se mora naučiti knjigovodstva, strojepisja, jezikov, dobiti temelj za združništvo in dobiti glavne ročne sposobnosti v glavnih obrtih. Ženski naraščaj naj se izobrazi tudi v gospodinjstvu, šivanju, likanju itd.;

5. masi delavskega naraščaja mora dati meščanska šola sposobnost, da bo zmožna za razredni boj, profiti kapitala se morajo z vsakim letom obstoja meščanske šole manjšati, delo pravičnejše plačati, produktivna sredstva morajo polagoma prehajati v skupno last.

In še mnogo, mnogo nalog je, ki jih bo moral proletariat izvrševati korak za korakom in dobiti potrebno pripravo v tem, da se bo skušal najprej dvigniti na višjo stopnjo izobrazbe. Da šola ne bo podobna kasarni ali jetnišnici, je tako glede stavbe same kakor njenih naprav preskrbljeno. Naj v glavnem opišem stavbo in učne kakor tudi druge prostore:

Stavba sama na sebi je umetniško delo, zavržen je tip puste šolske stavbe iz stare dobe. Skupina objektov tvori, bi rekel, neko gradišče, ki se od Pece sem dviga od majhne stavbice za otroški vrtec do poslopja v dveh nadstropjih. V kletnih prostorih so delavnice za fante in dekleta. V teh delavnicah bodo skobelniki, stružnice, primeži, kleparsko orodje, orodje za vezanje knjig, za pletarstvo, za lončarsko obrt, šivalnica, likalnica, kuhinja itd. V teh delavnicah bo mogoče predočiti proletarskemu naraščaju ves razvoj dela, težko ročno delo in delo s pomočjo strojev z ročnim in električnim pogonom. Poleg sobe, ki bo služila za kuhinjo, je še velika svetla jedilnica. V pritličju je pet svetlih razredov za ljudsko šolo, v prvem nadstropju pa isto toliko za meščansko šolo, nad meščansko šolo je fizikalna dvorana in risalnica. V dveh traktih so še lokali za učila,

knjižnice itd. Zvezan s tem poslopjem je enonadstropni objekt za dvoje učiteljskih stanovanj. Tik ob tem objektu pa je velika in visoka telovadnica z odrom za diletantske predstave; telovadnica ima tudi galerijo in priprave za uporabo skioptikona in kinoaparata. Iz telovadnice vodi hodnik v kopalnico za pršne kopeli, zraven je tudi večji bazen. Najnižja stavba je za dva oddelka otroškega vrtca. V šolskih prostorih je predvidena tudi čitalnica, ljudska knjižnica z radioaparatom itd.

Vsi prostori so tako pripravní, prijazni in lepi, da bo za otroke veselo bívati v njih, posebno v primeri z njihovimi sedanjimi stanovanji, zlasti pa s sedanjimi učnimi prostori.

Ta šola radi svojih priprav ne bo samo svetišče dece, temveč bo dostopna tudi vsem odraslim, da jim nudi ugodnosti, katere so si doslej mogli privoščiti samo meščani ali bolje situirani ljudje. Da se bo vse kompletiralo, opremilo in okrasilo, bo treba računati za vse okoli 4 milijone Din. S temi izdatki pa bo poskrbljeno vsem zahtevam za več desetletij.

S to novo stavbo smo uresničili sledeče dele našega komunalnega prosvetnega programa, o katerem druge stranke samo frazarijo:

1. pouk mora biti za vsakega brezplačen;
2. pouk za otroke naj ne bo muka, temveč razvedrilo;
3. v šoli naj se neguje zdravje;
4. otroško zavetišče od 4. do 7. leta starosti;
5. kopalnica za odrasle revnejše občane;
6. izobrazba šoli odrasle mladine v kurzih, čitalnici, diletantskih in kinematografskih predstavah itd.

Na kratko: z napravo nove šole v takem obsegu je položila naša socialno demokratična večina v občinskem in šolskem odboru temelj za povzdigo socialnega in prosvetnega stanja proletariata, tako industrijskega kakor tudi kmetskega.

Naša stranka je smatrala za potrebno, da to delo izvrši kot prvo, kajti iz tega sadu se lažje rodi vse drugo. Vse stranke so v svojih »programih« načelno za to idejo, samo izvrševati je nobena noče, vsaj ne na ta način, da bi taka dela ustvarila na račun kapitalističnega profita, temveč v praksi najraje zvale tudi to breme na industrijski in kmetški proletariat.

Kakor sem že poprej omenil, prvo in drugo leto delo občinskega odbora soc. dem. stranke ni bilo kaj plodonosno. Vzroki za to so bili, da prvo leto ni bilo kreditov v proračunu, drugo leto poslovanja smo pa morali pričeti s podrobnim delom, kajti naši

sodrugl so se morali šele vežbati za glavno bitko. Tretji vzrok je pa bilo dejstvo, da mi nikakor nismo hoteli vlivati vode na kapitalistični mlin in izrabiti svojo večino ter manjšini, to je odbor-
nikom SLS, ki so razen enega duhovnika in enega trgovca vsi kmetje, vsiliti naše ideje in napraviti prevelik skok v proračunu. Konservativni kmetje bi tega ne mogli dohajati. Prvi dve leti smo morali skoraj izključno skrbeti samo za ceste in druge manjše potrebe. V tem so kmetje spoznali, da mi nismo njih nasprotniki in da je občina pravzaprav za to tu, da pomaga s skupno močjo vsem občanem. Kmetje so šele sedaj pričeli računati in pre-
mišljevati, kako je razdeljeno plačevanje davkov in da zanje ni prav nobena škoda, če plačajo več sto odstotkov občinskih do-
klad, če se uporabijo za dela, ki bi si jih morali itak kmetje dru-
gače sami ustvariti; tako pa mora prispevati do 90 in 95 in celo 98 % industrijski kapital, ki pravzaprav v marsičem slabša po-
ložaj kmetijstva. Najbolj jasno so kmetje to videli in spoznali pri
zidavi nove šole. Od 4.000.000 Din bodo vsi drugi davkoplačevalci
v občini Mežica razen rudnika plačali samo okoli 80.000 Din, torej
za celo šolo v dobi treh let bo prišlo skupno na največjega kmeta
v naši občini 400—600 Din. — Vsi sklepi, ki so bili le količkaj
važni, posebno še tisti, ki so tangirali proračun, so bili vedno
soglasni. Nam tega res ni bilo treba, saj smo imeli $\frac{2}{3}$ večino; a
nam ni bilo na tem, da bi jih kratko preglasovali, ker si vendar
v interesih nikakor nismo bili nasprotni, prepričevali smo jih
tako dolgo, da smo jih prepričali, da je naše stališče pravo. Izva-
jali bi lahko diktaturo, ki bi niti ne bila diktatura, temveč samo
konsekvenca demokracije, a mi smo šli dalje in niti tega nismo
hotel. Ta naša poštenost je rodila vsekakor najboljši sad. Po-
šteni kmetje so šli z nami tudi tedaj, ko se je bila najodločnejša
in najpomembnejša bitka — za letošnji proračun, v katerem so
bile tudi postavke, od katerih kmet nima nobenih direktnih ko-
risti, kakor na pr. obč. stanovanjska hiša, ki se bo uporabila ve-
čji del za delavce. Kako je neki to bilo mogoče? Ker smo to kme-
tom razjasnili in so biti tudi toliko inteligentni, da so mogli pre-
baviti sledečo misel: V Mežici tvorijo delavci 80 % prebivalstva,
oni bodo torej vedno gospodarji občine, če bi se tudi kakšno pe-
riodo pustili zapeljati. Procvit občine bo torej vedno v rokah so-
cialnih demokratov. Moderen delavec pa dandanes ne bje svo-
jega gospodarskega boja s kapitalom po načinu starih cehovskih
organizacij, kakor je na pr. Unija slov. rudarjev, ki zbira od čla-
nov prispevke, ki jih nalaga v Kristanovi banki ali pa Čobalo-

vem konsumu, temveč po načelih »Skupnega doma«, t. j. organizacije, ki združuje mezdni boj, gospodarstvo, izobrazbo in politično moč in zrelost. Lokalno bo torej delavstvo uporabilo načela »Skupnega doma« tudi v občini, kajti to je pravzaprav že zakoniti »Skupni dom« po svojem namenu. Delavstvo bo torej držalo občino v svojih rokah in uporabilo vso zakonito moč, ki mu jo ta institucija daje, za izboljšanje svojega socialnega in gospodarskega položaja. Če si pa delavec gospodarsko opomore, pride to tudi kmetu v prid, ker je delavec odjemalec njegovih produktov in mu ni treba iskati oddajnega trga. In ker so člani tega zakonito priznanega »Skupnega doma«, t. j. občine, tudi kmetje, je gotovo, da jim je dovolj, če delavstvo skuša doseči, da bo občina prinašala čimveč ugodnosti in dobička vsem občanom. Delavstvu, bojevni sili za dobrobit občine, je pa treba sile in hrbtenice, da more izvesti boj proti kapitalu, ki je njegov delodajalec. Danes v tem oziru stare cehovske strokovne organizacije ne napravijo prav nič za delavstvo. Delavstvo n. pr. danes ne more štrajkati, ker bi bil to samomor; delavec z družino, ki ga delodajalec vrže na cesto, bi moral prositi za odpuščanje, če bi ga branile samo strok. organizacije po starem načinu. Jasno je, da je bil naših sodrugov rudarjev boj proti kapitalu, kakor so ga bojevali v občini, junaštvo, ki ga ni najti tako hitro kje drugod, najmanj pa v vrstah inteligentov. Če hoče občina napredovati in prisiliti kapital k itak minimalnim dajatvam, morajo imeti občinski odborniki in vsi proletarski bojevniki od strani občine zasigurano delo in stanovanje. Ta princip je občinski odbor vodil pri sestavi proračuna, je bil razložen tudi odbornikom-kmetom, ki so bili izvoljeni v občino na nasprotni listi, in ti so ga enoglasno akceptirali.

Ta podpora od strani kmetov nam je zelo dobrodošla, kajti boj je bil hud, posebno še, ker se je odločil od nas izvoljeni župan, ki je zastopal kapitalistične interese. In vendar je bil, ne da bi bil kak glas proti, sprejet občinski proračun, ki se je zdel največjim optimistom nesprejemljiv. Naši nasprotniki so pa pozabili, da so se vršile idejne priprave za to že najmanj dve leti. Leta 1924 je občina nabavila občinski avtoomnibus za vzdrževanje prometa med Črno—Mežico in Prevaljami. Tudi ta sklep je bil soglasen. Občani, tudi kmetje, so spoznali, da je to podjetje, ki nikakor ne donša dnevnih dobičkov v občinsko blagajno, temveč je treba tu in tam iz blagajne še nekaj dodati, da je promet cenejši in da se ga more v sili tudi delaven človek poslužiti. Kmet pa še naj-

manj potrebuje to prometno sredstvo, ker zelo malo potuje — in vendar so se vedno s tem strinjali, ker je tak promet v korist večini občanov in splošnosti. Razumnejši kmetje naše občine nika-kor nimajo tistega grdega, niti za ped od sebe gledajočega ego-izma, kakor — kajpak — površneži radi obsojajo kmete.

Občinski proračun za leto 1926 je bil za našega župana trd oreh, najrajši bi ga bil zdrobil zlasti brez moje navzočnosti. Me-seca maja sem tako oslavel radi bolezn, da sem mislil, da bom napravil angleškemu kapitalu veselje s svojo smrtjo. V bolnico k operaciji pa nisem hotel iti, ker sem hotel pomagati izvršiti še glavno prosvetno in socialno delo v občini, preden bi se podal pod operacijski nož. Ko se je pričela šola graditi, sem šel v bol-nico. Oktobra sem prišel nazaj, a videl sem kmalu, da bom moral k ponovni operaciji. Treba je pa bilo izglasovati prora-čun, župan se pa ni hotel s tem baviti. Ko je že bil pro-glašen moj odhod v bolnico, je bila sklicana proračunska seja, na kateri smo prisilili gospoda župana, da je moral sam prečitati naš protest in našo zahtevo in sejo preložiti za 14 dni. Ugovor soc. dem. odbornikov se je glasil:

Občinskemu uradu Mežica.

Prijavljamo naš protest, ker je g. župan Peter Logar sklical za soboto, dne 5. decembra 1925 proračunsko sejo na tale način: 1. je sejo sklical na delavnik, ko je večina občinskih odbornikov zaposlenih, 2. sklical je sejo na zelo pozno uro in bi se naši oddaljeni odborniki že zaradi nočne hoje v Podpeco in Heleno seje ne mogli udeležiti, 3. vsebuje dnevni red seje kar okoli 7 ali 8 točk — vrhutega proračun za leto 1926, torej točko, ki potre-buje sama daljše seje, 4. sejo je sklical župan — glasom vabila za 5. novem-ber, pa vendar imamo že 5. december. Nekaj odbornikov se radi tega ni udeležilo seje. (Pri seji se je dognalo, da odbornik Jurij Libnik ni mogel priti k seji, ker mu rudniški pazniki niso dovolili, da bi zamenjal delo na drugi dan.)

Radi navedb v točkah 1—4 grajamo najodločnejše g. župana Petra Lo-garja. Sicer ne pade nemarnost takega poslovanja na občinski odbor, ker žu-pan že itak od meseca maja nima več našega zaupanja in je dobil v redni seji nezaupnico in bil še pozneje na seji zopet z veliko večino glasov pozvan k odstopu. Protestiramo pa kljub temu proti takšnemu uradovanju, ker je to v škodo občini in ker se zavedamo, da g. župan doslej še ni bil imenovan za gerenta, da bi smel delati tako, kakor večina občinskega odbora n e želi.

Za bodočo sejo opozarjamo g. župana Petra Logarja, da so za njega obvezni sklepi obč. odbora. Zadnja seja je sklenila, da ima predložiti župan odbornikom zapisnik seje iz meseca maja, to je zapisnik one seje, v kateri je bila odglasovana županu nezaupnica. Nadalje ima predložiti obč. odboru — istotako po sklepu seje — oni falsificirani prepis zapisnika glede odgla-

sovanja nezaupnice županu, katerega je poslal oblasti — in kateri prepis in dopis pač mora imeti edini namen škodovati obč. odborniku V. Mödendorferju. Jasno je, da obč. odbor ne bo sklepal, dokler se ti že dva meseca stari sklepi od strani župana ne izpolnijo. Opozarjamo nadalje g. župana na še neizvršene sklepe občinskega odbora in v prvi vrsti na sklep zadnje seje, po katerem se je obč. odbor soglasno izrekel, da sodeluje pri prezidavi stare šole, da dobi v prezidanem poslopju stare šole obč. urad svoje prostore. Županstvo je dobilo potem tega sklepa nalog, da se naprosi g. veliki župan za posredovanje, da prispevajo tudi državni uradi k prezidavi stare šole in da za to dobijo v poslopju uradne lokale. Župan, kakor nam je znano, do sedaj tega ni ukrenil. Bajе se izgovarja, da to ne gre, ker kraj. š. sv. o tem še ni sklepal. Ta zagovor pa nikakor ne velja, ker g. župan ni pozval krajnega š. sv. za tak sklep, če je bil mnenja, da je tak sklep neobhodno potreben. Župan Peter Logar je pa tudi podpredsednik krajnega šolskega sveta in bi mu bilo treba pri seji kr. š. sv. samo povedati to željo, ozir. prihajati redno k sejam kr. š. sv. Zakaj ni župan vnesel vsaj del stroškov za prezidavo stare šole v občinski proračun? Je-li mogoče, da g. župan iz interesov zaščitnika ne napravi te svoje dolžnosti?

Pa če bi tudi ne bilo omenjenih nedostatkov, obč. odbor ne bo glasoval za proračun, kakor ga je sestavil g. župan Peter Logar, obč. odbor bo odobril samo proračun, ki bo vseboval sledeče postavke in bo sestavljen v duhu sledečih načel:

1. v proračunu se mora znižati užitnina.
2. vsebovati mora postavko 70 do 80.000 Din za vodovod in napravo hidrantov v vasi.
3. vsebovati mora postavko najmanj 250.000 Din za prezidavo stare šole v stanovanjsko hišo, v kateri bodo lokali za občino in prostori za zdravnik, kateri se mora čimprej nastaniti v Mežici — nadalje po možnosti lokali za ostale državne urade.
4. vsebovati mora postavko najmanj 250.000 Din za zidavo stanovanjske hiše v Mežici.
5. vsebovati mora postavko 20.000 Din za obdaritev šolske dece.
6. vsebovati mora v kulturne svrhe postavko 10.000 Din za javno obč. knjižnico, združeno z javno ljudsko in šolsko knjižnico.

Občinski odborniki, ki zastopajo poljedelce, naj stavijo primeren predlog za nabavo umetnih gnojil, enega plemenskega bika najboljše pasme, in določijo vsoto za premiranje plemenske živine, kakor tudi postavko za subvencijo onim kmetovalcem, ki bi si zgradili pravilne gnojnice.

Za te naše zahteve podajamo utemeljitev:

Kolikor nam je znan načrt proračuna za leto 1926, katerega predlaga g. župan, moramo ugotoviti, da krije skoraj vse izdatke užitnina razen malenkostnih izjem. Obč. odbor pa ni bil v to izvoljen, da bi občinsko gospodarsko vodil tako, da bi večino potreb občine krili dohodki iz užitnine. Naši volilci in mi sami smo tisti, ki bi morali plačati potemtakem skoro vse občinske dohodke, in sicer na tem kar uživamo. Nimamo pa nič proti obdavčenju žganja, ker je treba to zlo najprej zatreti. Po načrtu g. župana Logarja bi se naj krile obč. potrebščine povečini iz indirektnih dohodkov, to je, davek naj bi plačali delavci, samo neznamen del bi se plačal z dokladami na direktne davke. Jasno pa je že vendar vsakemu analfabetu, da je najbolj kri-

vično obdavčenje ono z indirektnimi dokladami na živila itd., kajti teh ljudstvo največ plača, in sicer tako, da niti ne ve koliko. Po proračunu g. župana Logarja bi največji posestnik, ki ima uslužbenih 1400 delavcev, plačal doklad na direktne davke komaj okrog 20.000 dinarjev. Če se primerjajo s to vsoto občinski davki, ki jih občina dobi od ubožnejših slojev potom indirektnih dajatev, je to gorostasnost.

Res je, da so se godile svoječasno v občini take gorostasnosti vsako leto, posebno še v bivši Avstriji, ko je bila volilna pravica delavcev prirojena tako, da niso prišli do veljave. Približno 1000 ljudi je bilo v občini, večino v občinskem odboru pa je imelo podjetje BBU, ki je bilo največji davkoplačevalec v občini. Tedaj so predpisovali 5 do 10% doklade na direktne davke, indirektnih na užitnino pa veliko več. Toda v občinskem odboru so sedeli po večini zastopniki podjetja. Ker ti občinski odbori niso skrbeli za blagor vseh občanov, temveč le za večje profite podjetja, imamo dandanes v občini tako revščino, da ji ni najti para v drugih industrijskih krajih. Vse to pa je bilo iz kapitalističnega ozira še razumljivo, kajti da bi si BBU sama predpisovala dajatve za občino, pač ni bilo pričakovati. Iz teh vzrokov občina nima niti najnujnejših socialnih in higijenskih naprav, niti lokalov za občinski urad razen ene same sobe, ki meri 20 do 25 m². Občinski uslužbenci nimajo prostega stanovanja, delavske rodbine pa stanujejo v hlevih, skednjih, drvarnicah in podstrešjih. Nekaj občanov, ki so uslužbeni v Mežici, hodi na delo iz Leš, Libuč in drugih oddaljenih krajev, ker v Mežici niti hlevov ni dosti na razpolago. Da bi se mogli obrtniki nastaniti v Mežici, ni govora, še celo občinski odbornik stanuje v baraki, ki je bila v vojnem času za ujetnike. Občina tudi nima vodovoda. Radi tega, ker rabijo ljudje vodo iz potoka Šumica, razsaja skoraj vsako leto v občini epidemija. Število prebivalstva je narastlo do okoli 3000 duš, v občini pa nimamo zdravnika, čeprav predpisuje zakon o zavarovanju delavcev, da mora priti na vsake 300 delavcev po en zdravnik, v državi pa imamo menda do 300 nezaposlenih zdravnikov. Če se ponesreči v Mežici kak človek, ne dobi zdravniške pomoči, kajti zdravnik je oddaljen 8 km in če gre ta kam v hribe, se lahko čaka na pomoč ves dan. Otroci občanov, posebno delavcev, so do 60 odstotkov tuberkulozni in preslabo hranjeni. Od otrok, ki hodijo v šolo, je komaj 25 odstotkov popolnoma zdravih. V Mežici in Črni je nujno potrebno okrevališče za rudarje, za večino drugega prebivalstva in za otroke. Občini bo torej treba pričeti akcijo za zgradbo takega zdravilišča s sodelovanjem bratovske skladišnice in občine Črna. Poudarjamo, da prihaja ravno tako kakor delavstvo tudi kmetijstvo v občini na rob propada in morejo popolen ruin zadržati samo še dobre občinske socialne in gospodarske ustanove in naprave.

Občinski odbor se zaveda te mizerije in radi tega hoče delati v prid vseh občanov. Občinski odbor se ne zadovoljuje s tem, da bi mogoče skrbel samo za malenkosti, ki spadajo več ali manj v pripravne posle gerenta, temveč hoče in bo delal samo po zgoraj začrtanih ciljih in dvignil občino na višjo stopnjo, ki naj bi odgovarjala potrebam občanov za desetletja, ne pa samo za jutri.

Ko torej pregledujemo proračun za l. 1926, kakor ga nam podaja g. župan Peter Logar, vidimo, da smo padli za desetletja nazaj — ali si dovoljuje g. župan nedopustno šalo, ali pa hoče reševati samo posle ge-

rentstva. Proračun znaša namreč samo nekaj okoli 40% doklad na direktne davke. Kadar bo imela občina gospodarska podjetja, katera pa je treba šele ustvariti, tedaj mogoče niti ne bo treba višjih doklad. Toda določiti v sedanjem mizernem stanju doklade na direktne davke na ca 40%, ko znaša pri nekaterih predmetih užitnina 200%, je pa direkten greh. Če je tudi pri dajatvah najbolj prizadeto naše velepodjetje, se pa mora upoštevati, da dela za to podjetje 1350 ljudi, ki dan za dnevno gospodarsko propadajo, dočim pridelajo za podjetje okoli sto milijonov stotov svinca letno.

G. župan Peter Logar naj vendar uvidi, da je tako delo, kakor se zrcali v proračunu, vse drugo, samo ne v korist vseh občanov mežiške občine in naj radi tega odloži svoje mesto in napravi prostor drugemu, ki bo bolje delal za potrebe občanov.

V Mežici, dne 6. 12. 1925.

Na tej seji je bil kljub temu, da je bilo samo par naših odbornikov prisotnih, sprejet z večino glasov naš pismeni predlog in se je določilo, da mora župan vse te zahteve prevzeti v proračun in ga 14 dni na novo razpoložiti, nato pa sklicati proračunsko sejo. Da se ne bo rudnik po krivici jezil na koga, moram priznati, da je gostilničar in mesar g. Vivat glasoval proti temu predlogu, gospod župnik pa je še pred glasovanjem odšel od seje.

Drugi dan nato sem šel v bolnico k operaciji in sem računal, da bom v 14 dneh zopet v Mežici in prisostvoval proračunski seji. Pa gospodje so zadevo drugače zasukali. Župan Peter Logar je menda že drugi dan prinesel od srez. poglavarja pismen ukaz, da se mora seja takoj sklicati. V Prevaljah se je mudil tedaj tudi g. Ryndin, ki je bil na prejšnji seji navzoč in si je delal notice v svoji beležnici.

Proračunska seja se je vršila torej brez mene, vse naše zahteve pa so bile sprejete soglasno, niti en glas ni bil proti, vrhu tega je bila določena za kmetijstvo postavka Din 50.000. Nič ni pomagalo, da sta seji prisostvovala g. Konstantin Ryndin in tajnik podjetja, g. Viktor Kordan. Naši odborniki so namreč rudarji! Dotlej so gospodje vedno zatrjevali, da sem jaz tisti duševni terorist, ki se me vse boji, oni, gospodje kapitalisti, so pa najponižnejše duše. Buržuazija je spoznala, da zavedno delavstvo dela tudi brez takozvanih »glav« tisto, kar ve, da je prav in njemu v prid.

To je bil poslednji proračun, ki ga je izvršil obč. odbor, izvoljen leta 1923. S tem proračunom se je realiziral drugi del našega komunalnega programa, in sicer v sledečih zahtevah:

1. občinska davčna in socialna politika se mora voditi po proletarskih načelih — industrijskega kakor tudi kmetijskega pro-

letariata, davčna bremena naj padejo v prvi vrsti na premožne sloje, v največji meri pa na največji kapital. Izdatki naj bodo v korist izkoriščanemu in gospodarsko uničenemu proletariatu.

2. omiliti stanovanjsko bedo s preskrbo zdravih in človeku primernih stanovanj. Zasigurati žrtvam kapitala, da jim bo občina mogla nuditi vsaj streho.

3. zasigurati delavstvu svobodo v razrednem boju v občinski politiki s tem, da mu v slučaju represalij od strani kapitala nudi stanovanje in delo.

4. zabraniti z dobro pitno vodo epidemije, ki se širijo najbolj v delavskih in kmetijskih vrstah.

5. oskrbeti z nastavitvijo zdravnika pomoč v nezgodah in brezplačno zdravstveno oskrbo za potrebne iz revnih slojev.

6. oskrbeti nepreskrbljenim otrokom najnujnejšo obleko za zimo iz neizmernega dobička, ki ga donša delavno ljudstvo kapitalu.

7. omogočiti z javno knjižnico, da bo tudi delavcem in kmetom omogočeno priti do znanstvene in druge dobre literature.

Za »revolucionarje« je to naše delo skromno, a veliko se nam zdi v primeri s tem, kar so napravili drugod in smelo lahko trdimo, da v Sloveniji delavstvo v tako kratki dobi tega niti deloma še ni izvršilo.

Radi tega pa bo vsakemu jasna nevolja kapitala proti vsem onim delavcem, ki so imeli pogum, da so vodili razredni boj tudi v občini. Slovenski proletariat bo tudi razumel, da v prihodnji periodi morda ne bomo imeli več $\frac{2}{3}$ večine, ker bosta napela kapital in vse kapitalistično sorodstvo vse sile in žrtvovala mnogo denarja, da nas oslabita, da bodo volili našo listo samo zavedni delavci, one pa, ki samo vpijejo in se pridušujejo, bodo skušali zapeljati na limanice. Kajti že sedaj so prisilili vse paznike, da so morali podpisati nam nasprotno liste. Mi pa s ponosom poudarjamo: kapital ima pravico se braniti — ker to je boj, ki bo v Mežici končal s porazom kapitala, sicer ne še jutri in tudi ne še drugo leto, toda prišlo bo do tega. V boju se bo pa izvežbal ves pošten proletariat in nadkrilil končno vse kapitalistično sorodstvo. Kapital se bo vrgel z vso silo na nas, ker mi nismo diplomatje in ne prikrivamo svojih misli in načrtov. Javno smo povedali, da mora v treh letih zrasti iz kapitalističnih profitov več stanovanjskih hiš, da mora stati v Mežici čimprej rudarsko okrevališče, kjer se bo zdravil lahko vsak proletarec, ki ga današnji predpisi bolniških blagajn ne spoznajo za zadostno bolnega, da

bi se šel zdraviti na morje ali pa v kako drugo primerno zdravilišče. V rudarskem okrevališču mora biti tudi oddelek za porodnice in otroški oddelek. Rudarsko okrevališče nikakor ni zamenjati s kakšno bolnico, kajti bolnico imamo v bližini (v Slovenjgradcu). Kapital je ta boj že pričel pred letom dni, a koncentriral je prav po neumnem vse sile proti meni. Sedaj je pa pričel z drugo taktiko, taktiko maščevanja nad navadnimi delavci. Svinčeni rudnik je še pod drž. nadzorstvom pogodbeno oddal v najem rudniško restavracijo našemu s. Matevžu Novaku, rudarju v Mežici. Matevža Novaka so sicer za kratko dobo spravili v Korun-Kristanov tabor, kjer so po izjavah rudniških uradnikov »zmerni socialisti«. Neki g. inženir je na sestanku Demokratske stranke dne 14. marca v Mežici, ko so demokrati, vsi Sokoli, sestavljali kandidatno listo, z vso silo zagovarjal zvezo in združitve s stranko »zmernih socialistov«, kajti nas ne nazivajo kot zmerne in bi ne mogli iti z nami v »kompromis«. Če bi delavci v Kristanovem taboru vse natančno vedeli, kaj se godi za njihovim hrbtom, bi vendar spregledali. Torej, s. Matevža Novaka je kapital gnjavil na vse načine. Ko obljube niso mogle nič pomagati, so pričeli drugače. Odpovedali so mu restavracijo in govori se, da jo bo dobil naš bivši g. župan Peter Logar. S. Novak pa le naj premišljuje, zakaj je bil tako »negospodarski«, da je kot podžupan glasoval za proračun, proti kateremu protestira podjetje; zakaj je vodil akcijo za zidavo nove šole kot predsednik kraj. š. sveta; zakaj ni upošteval rahlega potegljaja za uho od strani podjetnikovih politikov in ni upošteval njihovih očitkov: Zakaj nam ne daš in pustiš dati onih proračunov, ki bi jih potrebovali! S. Novak si bo tudi zapomnil, zakaj je dovolil, da smo obdarili otroke z različnimi potrebščinami za 40.000 Din, o katerih je »Jutro« pisalo, da je to obdaritev omogočil rudnik! S. Novak bo sedaj razumel, kaj je pomenilo, ko mu je g. politik očital: To je preveč, kaj je treba take obdaritve, ali ne veste, da mora vse to rudnik plačati? — S. Novak je tedaj že razumel progresijo, pa se je premagal in odgovoril: Vsak plača, kakor so mu določeni procenti — rudnik 38.000 — vsi drugi pa 2.000 Din. Poučil jih je dobro tudi o nacionalizmu, o katerem imajo ti gospodje vedno polna usta in visoko dvigajo narodni prapor — ki je seveda na drugi strani opremljen z znakom zaščite angleškega profitarkega kapitala. S. M. Novak je že v času, ko še ni bil rudnik v angleških rokah, zahteval od g. glavarja Kakla, da naj se sezida v Mežiški dolini meščanska šola, v Mežici dober vodovod itd. Naši

člani niso od danes taki, temveč že od tedaj, ko je bil g. Ryndin še brezposeln v politiki.

Sedaj pa naj sledi v celoti rudnikov protest, kakor ga je poslal oblasti radi proračuna, da bo spoznal vsakdo kapital v pravi luči in da v prihodnjem odstavku lažje razložim naš boj ter da bi kakšne mehke in dobre duše ne napadla misel: industrija ne vzdrži osemurnika, industrija ne vzdrži povišanja mezd in še več podobnih.

Gospodu Velikemu županu mariborske oblasti,

Maribor.

Proti občinskemu in šolskemu proračunu občine Mežica, kakor ga je odglasoval občinski odbor na svoji seji dne 20. decembra 1925, vlagamo v zakonitem roku sledečo

p r i t o ž b o

ter prosimo gospoda velikega župana na uvaževanje naših razlogov.

Naše podjetje je največji davkoplačevalec v občini, ker plačuje samo 98% vseh davkov, a kot **najmočnejši davkoplačevalec mora brez dvoma imeti pravico zahtevati**, da naj se v občinskem gospodarstvu uveljavlja ista trezno premišljena varčnost, **kakor jo je pod pritiskom današnjih kritičnih razmer prisiljeno podjetje izvajati** v svojem lastnem gospodarstvu. Podjetje se popolnoma dobro **zaveda svojih dolžnosti** napram državi in tudi napram občini ter je dosedaj vedno pokazalo lojalno razumevanje in upoštevanje resničnih krajevnih potreb, nikakor pa ne more pristati na to, da bi se z občinskim premoženjem, ki se skoraj v celoti steka iz njegovih davkov, gospodarilo na način, kakor ga namerava očitno uvesti sedanji občinski odbor.

Ze dejstvo samo, da skupni proračun za šolske in občinske potrebe predpisuje pri **vsekakor jako visoki** davčni podlagi od Din 173.862'49 1192%ne šolske in občinske doklade za občino Mežica, dočim ima tudi občina Črna svoje potrebe in zahteve, mora alarmirati vsakega uvidevnega človeka ter vzbuditi v njem dvom glede upravičenosti proračunskih izdatkov. Ako pri tem še upoštevamo dejstvo, **da je prvotni od županstva sestavljeni proračun izkazal itak že neverjetno visoke odstotke v izmeri 750%***, nas mora presegniti okolnost, da občinski odbor, ki vendar v normalnih razmerah zastopa interese občanov — davkoplačevalcev in **skuša davčna bremena reducirati** na absolutno potrebni minimum, ni imel niti najmanjšega pomisleka, zvišati ta bremena na 1192% in odobriti proračun, ki izkazuje primanjkljaj v znesku Din 2.056.026'69.

Predno se spuščamo v razpravo posameznih postavk proračuna, navajamo v ilustracijo le, da namerava občinski odbor v današnjih težkih razmerah, **ko se mora omejevati v svojih izdatkih vsak zasebnik in vsak podjetnik**, ko ne samo naša država temveč večji del sveta ječi pod težko gospodarsko krizo, da torej v teh izredno neugodnih splošnih prilikah name-

* Toľiko je znašal prvotno šolski proračun.

rava občinski odbor poleg gradnje velikega šolskega poslopja, za katero je podjetje drage volje dalo po jako nizki obrestni meri posojilo Din 2,500.000 in katero bode stalo okroglo Din 3,000.000, prezidati staro šolsko poslopje v urade za občino, sezidati stanovanjsko hišo, napraviti vodovod itd., torej izvesti program, katerega bi vsaka druga občina temeljito preštudirala in skušala razdeliti na daljšo dobo, da ne bi prehudo obremenila svojih občanov — davkoplačevalcev. Začudenje pa mora vzbuditi dejstvo, da nalaaganje takih visokih bremen ni vzbudilo nikakega odpora pri drugih davkoplačevalcih, ki so še pred tremi leti sestavljali prizive proti občinskemu proračunu, ki je bil v primeri z današnjim skoraj neznaten. Značilna v tem pogledu je izjava nekega davkoplačevalca: »Takrat pa nisem vedel, da plačuje rudnik sam 98% vseh doklad.«

Zato je podjetje prisiljeno zaprositi za zaščito državne oblasti, katere bodo iz svojega vzvišenega stališča gotovo vede upoštevati, da je treba ščititi tudi davkoplačevalca, kateri naj ne plača davkov samo enkrat ali dvakrat, temveč naj tvori davčni vir za dolgo vrsto let. Podjetje je pripravljeno vedno izpolnjevati svoje dolžnosti napram občini in krajevnim potrebam, zahtevati pa mora uvidevnost in trezno razsodnost pri merodajnih krajevnih činiteljih, ki naj ne skušajo popraviti vseh nedostatkov v enem samem letu.

V podrobnostih ugovarjamo proti občinskemu in šolskemu proračunu sledeče:

V dohodkih občinskega proračuna je izkazana užitnina za vino in vinški mošt z Din 10.000— ter naklada na pivo, sadjevec, žganje, meso z Din 25.000—, to je skupno Din 35.000— proti Din 100.000—, ki jih je iz istih virov proračunala v istih prilikah živeča občina Črna. Prvotni zneski v proračunu so bili Din 20.000— za užitnino na vino ter Din 40.000— za naklado na pivo itd., a so bili tekom debate na proračunski seji znižani na gori navedene svote. Ako bi se bili dohodki občine tako zvišali ali izdatki tako znižali, da bi ne bilo več potrebno pobirati dosedanjih užitnin in naklad, bi še razumeli postopanje občinskega odbora, ki je tako z lahkoto znižal postavko za postavko. Ker pa se to ni zgodilo, se nam zdi nekoliko nenaravno, da je občinski odbor na isti seji tako znatno zvišal izdatke občinskega proračuna, obenem pa kolikor mogoče znižal dohodke. Prosimo torej, da se te užitnine in naklade določijo v prvotno proračunani in krajevnim razmeram primerni višini.

Pri izdatkih občinskega proračuna pripominjamo najprvo pri primanjkljaju ubožnega zaklada, da je isti tako visok vsled tega, ker so se podpore za ubožce zvišale od Din 50 mesečno na Din 150. Ne da bi se spuščali v razmotrivanje, ali je tako povišanje s socijalnega stališča dobro ali ne, povdarjamo le, da nosi podjetje na socijalnih stroških zavarovanja svojega delavstva in njihovih svojcev letno ogromno breme od ekoli Din 1,500.000—. Ubožci se pa ne rekrutirajo iz vrst našega delavstva, a vseeno bi moralo isto z 98% nositi tozadevne stroške. Mnenja smo, da bi se dalo to vprašanje rešiti na drug način, ki ne bi zopet v prvi vrsti obremenjeval podjetja, ki za svoje ljudi itak zadostno skrbijo.

Ugovarjati moramo nadalje postavki Din 50.000 za izboljšanje kmetijstva. Povdarjamo najprvo, da bi od tega zneska plačalo naše industrijsko podjetje Din 49.000 a vsi drugi občani Din 1.000—. Podjetje je dosedaj do-

kazalo, da ne nasprotuje povzdigi kmetijstva, temveč je celo ravno nedavno votiralo znaten znesek za omogočenje živinske razstave in premiranje v Mežici, za kar so mu tudi zastopniki merodajnih oblasti izrekli priznanje. Težko pa je za podjetje dopustiti, da bi se ga potom občinskega proračuna obremenilo s skoraj celim proračunanim zneskom, kasneje pa bi se pričakovalo, da naj svojo dobro voljo pokaže še z znatnim posebnim prispevkom. Tudi glede opravičenosti takih širokogrudnih podpor od strani občine imamo svoje pomisleke, ker kmetijstvo ni nikakor v tako obupnem položaju, da bi moralo računati na podporo občine v tako izdatni meri. V prvotnem proračunu je bilo v ta namen votiranih Din 12.000'—, kar je samo na sebi že znatna svota. Na proračunski seji je izjavil župan, da je stavil to postavko v proračun sporazumno z zastopnikom kmetijskih občinskih odborikov, kateri pa je pozneje z dopisom z dne 13. decembra 1925 zahteval zvišanje te postavke na Din 50.000'—, s katerim zneskom je bila na proračunski seji brez ugovora odobrena. Ta njegov dopis jasno pove, da se je to naknadno zvišanje zgodilo direktno na poziv večine občinskega odbora v dopisu iste z dne 6. decembra 1925. Na ta poziv so se potrebe kmetijstva, za katere bi bilo po mnenju odnosnega odbornika zadostovalo Din 12.000'—, zvišale kar na Din 50.000'—. Podjetje mora vztrajati na tem, da se ta postavka reducira vsaj na prvotno sporazumno določenih Din 12.000'—.

S primanjkljajem šolskega sklada v znesku Din 1,289,478'15 se bomo pečali nekoliko nižje pri obravnavanju šolskega proračuna.

Postavka Din 8.026'25 nam ni jasna, ker je šola v Podpeci last podjetja, ki jo tudi pretežno vzdržuje.

Za kulturne namene je bilo v prvotnem proračunu votiranih Din 2500, katera postavka pa je bila na zahtevo večine občinskih odborikov glasom dopisa 6. decembra 1925 zvišana na Din 10.000'— z motivacijo, da je ta znesek namenjen za javno občinsko knjižnico združeno v javno občinsko in šolsko knjižnico. Ne glede na to, da se nam združevanje javne občinske knjižnice s šolsko knjižnico zdi nekoliko problematičnega pomena, opozarjamo na to, da je tudi v šolskem proračunu votiranih Din 6000'— za šolsko knjižnico, razven teh Din 10.000'— za skupno javno občinsko in šolsko knjižnico. Da je naše podjetje vedno podpiralo vsako kulturno stremljenje, ve vsakdo, kateremu je znano, da je vsako krajevno in tudi izvenkrajevno prosvetno društvo brez razlike svetovnega, političnega ali razrednega naziranja našlo pri podjetju vedno polno razumevanje in podporo. Zato upamo, da se ne bode tolmačilo kot znak protikulturnega mišljenja, ako ugovarjamo proti očitnemu namenu občinskega odbora, da ustanovi poleg že obstoječih dveh društvenih javnih knjižnic še tretjo občinsko, katera naj bode po vrhu še združena s šolsko, kar menda z ozirom na šolske interese ne bi bilo ravno oportuno. To bi pomenilo le potrojenje izdatkov v eni in isti namen, vsled česar smo mnenja, da se postavka Din 10.000'— zniža na prvotno proračunanih Din 2.500'— za druge kulturne namene, ker je za šolsko knjižnico itak preskrbljeno v šolskem proračunu Din 6000. Iz zneska Din 2500 bi se potem lahko nakazala primerna podpora že par let obstoječi javni knjižnici Kola jugoslovenskih sester v Mežici, katera je popolnoma javna in brezplačna knjižnica in ki vrši v naši dolini visoko kulturno delo. Ne zdi pa se nam umestno, da bi se ustanavljala še občinska javna knjižnica, za katero pod danimi okoliščinami ni nikake nujne potrebe.

Pri postavki Din 20.000 za zimsko obdaritev šolskih otrok opozarjamo na dejstvo, da je glasom pojasnila k šolskemu proračunu v znesku dinarjev 23.578'15 za razne stroške vsebovano za obdaritev šolskih otrok nadaljnih Din 20.000'— in da je tudi v proračunu ubožnega zaklada glasom pojasnila župana na proračunski seji votiranih za isti namen Din 5000 pod zaglavljenjem enkratnih podpor.

Ugovarjamo proti postavki Din 250.000'— za zgradbo občinske stanovanjske hiše v Mešici, ker absolutno ne uvidevamo takojšnje potrebe za tako hišo v istem letu, ko gradi občina šolsko poslopje za približno dinarjev 3.000.000'—, tako da bode za bodočih pet proračunskih let davčna moč občine itak že abnormalno obremenjena. Ne glede na to, da nam je bilo o priliki pogajanj za posojilo Din 2.500.000'— za gradnjo nove šole od strani občine obljubljeno, da bode čim najbolj omejila svoje druge izdatke, tako da se bode večja davčna zahteva koncentrirala na zgradbo absolutno potrebne nove šole, smo mnenja, da tako nujna potreba za gradbo take hiše ne obstoja, da se je ne bi moglo, ako bode že res potrebna, odložiti za par let. V tem nas potrjuje motivacija tega predloga od strani nekaterih odbornikov, od katerih je eden navedel, da mora občina imeti pripravljena stanovanja za naše delavce, katere bi mogoče izgnali iz drugih držav, drugi zopet, da mora biti **preskrbljeno za slučaj, da bi rudnik vrgel kakega delavca z družino na cesto itd.** Menda se vsak občan zaveda, da zgradba te hiše ni res tako neobhodno potrebna, da bi bilo s tem izdatkom treba še bolj obremeniti itak abnormalno obremenjeni proračun, posebno pa z ozirom na to, da je splošno upanje, da se bode pozneje zidalo cenejše. Predlagamo torej, da se ta postavka v celoti črta.

Proti postavki Din 250.000'— za prezidavo starega šolskega poslopja ugovarjamo v toliko, ker je glasom dopisa večine občinskih odbornikov z dne 6. decembra 1925 prezidava stare šole namenjena za stanovanjsko hišo, v kateri bodo lokali za občino in prostori za zdravnika ter nadalje po možnosti lokali za državne urade. Prva skrb po našem mnenju naj bi bila posvečena vprašanju stanovanj za učiteljstvo, katero se bode vsled razširjenja šole znatno pomnožilo, tako da bode zanje primanjkovalo stanovanj. Svoječasno smo se s krajnim šolskim svetom tudi razgovarjali v tem smislu, da bi se staro šolsko poslopje prezidalo v stanovanjsko hišo za učitelje, ter je bil krajni šolski svet popolnoma sporazumen z nami. Občina ima svoje uradne prostore, kateri sicer niso veliki, vendar pa za opravljanje tekočih poslov popolnoma zadostujejo. Občinske seje se pa itak vrše v šolskem poslopiju ter se lahko vrše tam tudi nadalje. V kolikor nam je znano, si morajo tudi v drugih občinah pomagati na ta način ter nikakor ne moremo priznati kot nujno potrebno, da se občini preskrbi s precejšnjimi stroški lokale, nato pa se bode moralo za novo došlo učiteljstvo zidati zopet novo hišo. Predlagamo torej, da naj se gornji znesek uporabi za prezidavo stare šole v stanovanja za učiteljstvo, da se na ta način prihranijo stroški nove stanovanjske hiše, katero bi sicer krajni šolski svet gotovo hotel tudi zidati.

Ugovarjamo proti postavki Din 80.000'— za napravo vodovoda, ker smo trdno uverjeni, da bi se s tem izdatkom ne smelo obremeniti našega podjetja. Spomladi 1923 je nameravalo podjetje zgraditi za svoje stanovanjske hiše vodovod za zdravo pitno vodo iz Čekonovega studenca nad Mežico.

Podjetje je bilo **pripravljeno** nositi vse stroške glavne napeljave ter je predlagalo napravo hidrantov v vasi za slučaj požara. Podjetje je imelo namen, izpeljati svoj projekt tako, da bi imela cela vas Mežica vodovod **proti malenkostni odškodnini** od strani odjemalcev, ki ne bi bila v nikakem razmerju s stroški. Podjetje je torej započelo to akcijo z najboljšim namenom, o čemur se lahko gospod veliki župan prepriča iz tozadevnih spisov na sreškem poglavarstvu v Prevaljah. Kmalu pa se je začela nam naravnost nerazumljiva akcija proti temu našemu projektu. Vršili so se sestanki in pobirali podpisi, a ko je prišlo do tozadevne komisije, stavili so **mejaši** tako pretirane zahteve, da jim podjetje nikakor ni moglo ugoditi, posebno radi tega, ker ni imelo toliko lastnega interesa na izvedbi ravno onega projekta od Čekonovega studenca. Temu projektu je dalo prednost pred kasneje z dosti manjšimi stroški izvedenim in sedaj obstoječim rudniškim vodovodom iz Friderikove doline le radi tega, ker bi se dalo z njim obenem rešiti vprašanje dobre pitne vode za naša poslopja in za celo vas. Nerazumevanje dobrega namena podjetja in celo nasprotovanje od strani občanov je imelo za posledico, da je podjetje z obžalovanjem opustilo Čekonov projekt in izvedlo sedanji vodovod.

Nemogoče je zahtevati od podjetja, da naj po neverjetnih izkušnjah, ki jih je napravilo svojčas pri svoji **iskreno občekoristni nameri**, pristane na to, da naj zopet v tako znatni meri prispeva k stroškom, katerih bi se bila občina svoječasno na najlažji način lahko rešila. Od vodovoda ne bi podjetje imelo nikake koristi, ker je vse svoje stanovanjske hiše preskrbelo z dobro pitno vodo. Ako hočejo občani, ki svojčas niso nesebične ponudbe podjetja podpirali ali pa ji celo nasprotovali, danes napraviti za sebe vodovod, je pač to stvar onih, ki so na tem vodovodu zainteresirani, nikakor pa naj se potem občinskega proračuna ne obremenijo zopet podjetje, ki je svoječasno hotelo rešiti to vprašanje v splošnem interesu vseh vaščanov. Tudi zakon predvideva, da stroški za take naprave ne spadajo v občinske izdatke, temveč so le zadeva interesiranih. Predlagamo torej, da se ta postavka v celoti črta.

Pri šolskem proračunu protestiramo najprvo proti temu, da ne izkazuje nikakega prebitka iz tekočega leta. Ne glede na to, ali je krajni šolski svet že dobil kaj na račun doklad ali ne, bi bil lahko izkazal in moral izkazati kot tozadevni pribitek iz tekočega leta vsaj znesek Din 250.000,—, ki je bil proračunan za novo šolo v lanskem proračunu, odnosno v proračunu za tekoče leto, a ni bil uporabljen. V svojem pojasnilu k proračunu omenja sicer krajni šolski svet teh Din 250.000,—, ne izkazuje jih pa v proračunu, kamor brez dvoma spadajo.

Ugovarjamo proti postavki Din 1.000.000,— za nove stavbe ali priprave šolskega poslopja. Ta postavka je menda namenjena za odplačilo prvega obroka Din 500.000,—, na račun našega posojila, toda zakaj se naj bi to kar zaokrožilo na Din 1.000.000,—, nam je popolnoma nepojmljivo. Sicer pravi krajni šolski svet v svojem pojasnilu k proračunu, da bi se iz tega presežka eventualno kril morebitni primanjkljaj pri znesku Din 250.000,— iz tekočega leta za opremo poslopja, vendar pa smo prepričani, da bi bila tiha rezerva od Din 500.000,— popolnoma nedopustna. Krajni šolski svet mora vendar že vedeti vsaj približno, koliko bode potreboval in ali mu bode onih Din 250.000,— iz tekočega leta zadostovalo ali ne, nikakor pa si ne more

kar tako na okroglo zagotoviti tihe rezerve Din 500.000—, za katero danes pravzaprav očitvidno še ne ve, ali in v koliki izmeri jo bode potreboval. Predlagamo, da se ta postavka reducira od Din 1.000.000— na Din 500.000—, kar predstavlja resnično koncem 1926 zapadajoči prvi obrok za vrnitev posojila. O priliki pogajanj za posojilo Din 2.500.000— nam je bilo na naše izrečno vprašanje izrečno zagotovljeno, da šola v celoti ne bode stala več nego teh Din 2.500.000— plus Din 250.000— iz tekočega leta. Omenjeno je bilo, da bode mogoče malenkost več, toda da bi se za to morebitno malenkost rezerviralo kar pol milijona dinarjev, se nam zdi nedopustno in neutemeljeno. Zatorej ponavljamo svoj predlog, da se ta postavka zniža na Din 500.000—.

Glede postavke Din 125.000— za 5%ne obresti na posojilo od dinarjev 2.500.000— pripominjamo, da je vstavljeno popolnoma pavšalno, ker celo posojilo ne bode zapadlo že 1. januarja 1926, temveč se bode izplačevalo tekom leta 1926 v več obrokih, tako da bode svota obresti precej manjša.

Podpisano podjetje prosi gospoda velikega župana kar najvljudneje, da izvoli upoštevati naše razloge, ter skrbeti za to, da se prepreči vsako nezadostno opravičeno obdavčenje ter da se zniža občinski in šolski proračun v smislu naših dovoljno utemeljenih predlogov.

Glede izračunanja odstotkov za občinske in šolske doklade v kritje tako znižanih primanjkljajev si dovoljujemo sledečo prošnjo.

Pri proračunanju odstotkov v 1192% se je vzela za podlago davčna osnova za leto 1925, katere iznaša Din 273 862'49, v katerem znesku je zastopana naša pridobnina brez vseh prirezov in pribitkov po poglavju II. z Din 165 959'90. Ker smo med tem časom že vložili svojo bilanco, znana nam je pridobnina, ki jo bomo plačali v Mežici v letu 1926 in na katero bodo odmerjene občinske in šolske doklade. Ta pridobnina brez prirezov in pribitkov iznaša Din 267.677'24, tako da bomo plačali Din 101.717'34 več nego je proračunano odnosno vzeto za podlago pri izračunanju odstotkov. Pri 1192% plačalo bi torej podjetje ogromni znesek Din 1.212.470'70 več nego bi znašale itak že neiznosno visoko proračunane šolske in občinske potrebe. Prosimo torej, da se pri izračunanju odstotkov za kritje reduciranih potreb občine in krajnega šolskega sveta v Mežici vzame za podlago naša že znana nam pridobnina za l. 1926.

Sklicujemo se obenem na čl. 29. zakona o budžetskih dvanajstinah za december 1925 do marca 1926, glasom katerega počenši s 1. januarjem 1926 občinski prirezi na pridobnino ne morejo biti višji nego 200%.

V pričakovanju ugodne rešitve naše pritožbe ostajamo z odličnim spoštovanjem.

Pripominjam, da sem jaz podčrtal, kar je podčrtanega. To pa zato, da bo vsakemu mogoče takoj pregledati največje gorostasnosti. G. ravnatelj ozir. g. avtor protesta že takoj v začetku slepomiši in lepo sešteje odstotke občinskega in šolskega proračuna, da dobi za parado večje skupno število. Poleg druge hvale in sklicevanja na župana, pa mu naprti navidezno tudi greh, da je on prvotno sestavil občinski proračun v višini 750% doklad. V tej stvari je g. župan nedolžen, ker ta proračun se

nanaša na kraj. šolski svet in se to tiče predvsem s. Matevža Novaka; koliko je znašal proračun, ki ga je za občino sestavil g. Logar, je itak že spredaj pojasnjeno.. Podjetnik je proti temu, da bi občinski ubožci dobili vsaj 150 Din mesečne podpore. Kako pa podjetje skrbi za reveže, ki so se za podjetje izgarali, pa vedo najbolje naši rudarji penzionisti. Hudo ga peče tudi javna knjižnica, ker ve, da bo izobrazba dvignila ljudstvo in mu zravнала upognjeni hrbet. Kolu jugoslovanskih sester je s svojim nasvetom občinskim odbornikom, da naj denar rajši temu društvu dajo, zelo slabo ustregel, kajti delavstvo bo sedaj pač odklanjalo to društvo, ki je angleškemu kapitalu tako priraslo k srcu. Najbolj neumna trditev v protestu pa je, da plačuje rudnik delavstvu za socialno oskrbo letno 1,500.000— Din (to je za bratovsko skladnico) in sicer je ta samohvala tako zapisana, da bi si nepoučen človek lahko predstavljal, da plača to gospod kapitalist iz svojega žepa, ne pa od tega, kar delavci prislužijo — pri tem pa popolnoma zamolči, da morajo delavci od tistih mizernih plač, ki jim jih daje rudnik, prispevati sami za isto institucijo tudi 1,500.000 Din letno.

Kako bi kapital rad izrabljal zakone v svoj prid, se pa vidi najbolje ob koncu protesta: že za naprej napoveduje, koliko bo znašal njegov davek in če tudi še ni določen, že zahteva, da se po tem zračunajo in določijo odstotki; v drugem primeru pa zahteva znižanje na temelju dvanajstin, ki pa veljajo po členu 29. samo za Srbijo.

Neupravičenost rudniškega protesta radi zidave stanovanjske hiše od strani občine je najbolje dokazana z resolucijo, katero je odobrilo 92 delavskih zaupnikov. Resolucija se glasi:

Danes, dne 2. februarja 1926, se je zbralo na članskem sestanku Socialno demokratične stranke, krajevne organizacije v Mežici, 92 rudarskih zaupnikov in rudarjev. Vsi zbrani enodušno protestirajo radi stanovanjske mizerije v Mežici. Nad 100 rudarskih družin je brez primerne stanovanjske ali pa brez stanovanja sploh, veliko rudarjev stanuje v podstrešjih, kletih, da, celo v hlevih, drugi zopet z bolnimi otroki v majhnih zaduhlih stanovanjih, ki so nekdanj služila za svinjske hleve, ki se ne dajo zračiti itd. Rudarji stanujejo v Mežici v dveh vojaških barakah, ki sta nezdravi in neprimerni za človeško bivanje v dvajsetem stoletju, zlasti za delavce podjetja, ki najbolje prospeva v naši državi. Večja skupina rudarjev hodi več ur daleč na delo, okoli 20 rudarjev stanuje v Avstrijski republiki in hodijo v Jugoslavijo na delo, ker v Mežici niti kleti ali hleva ne dobe za stanovanje.

Radi tega vsi zbrani zaupniki in rudarji odobravajo delo občinskega odbora za gradbo delavskih stanovanj in poudarjajo, da bo ena sama hiša, ki jo ima občina v programu in proračunu za leto 1926, v občini nezadostna.

Pooblaščamo socialno demokratične občinske odbornike, da se v letu 1926 sezidata za občino najmanj dve občinski stanovanjski hiši. Če občina iz lastnih sredstev toliko ne zmore, naj najame posojilo.

Oblasti pa naj ukrenejo, da rudnik takoj nadomesti barake z novo stanovanjsko hišo, stanovanja, ki so bila prezidana iz svinjakov in podobnega, pa naj temeljito popravi in prezida. Odklanjamo pismeni odgovor podjetja delegatom z dne 8. januarja, da radi davščin rudnik ne more zidati stanovanj do leta 1927. Konstatiramo, da plača podjetje v letu 1926 državnega davka 270.000 Din, torej približno eno tretjino od zneska, ki ga plačujejo rudarji kot davek na ročno delo. Za primer težjega obdavčevanja navajamo tovarno Woschnagg v Šoštanju, ki mora kupovati surovine, ima le 500 delavcev zaposlenih (rudnik v Mežici okoli 1500); to podjetje, ki je napram našemu majhno, plača davkov: 1.500.000 Din dohodnine, 350.000 Din pridobnine, 1 odstotek prometnega davka, okoli 210 odstotkov občinskih doklad, 150 odstotkov okrajnih doklad. Radi tega je izgovor našega rudnika jalov.

Občinski odbor in delegati rudarjev naj neustrašeno in neumorno delajo na to, da se čimpreje zadosti potrebam delavstva svinčenega rudnika glede stanovanj in drugega. Rudarji stoje za njimi v vsem za vse. — Delavstvo zahteva, da se ustanovi pri občinskem uradu v Mežici po § 106 zakona v zaščito delavcev posredovalnica za delo in da občinski odbor dovoli za to potrebna gmotna sredstva, v proračunu pa poskrbi tudi za pomoč brezposelnim. — Za zaupniški zbor: Fr. Trebovc, predsednik.

Drznost kapitala se vidi tudi v tem, da si upa hoditi po starih potih kljub temu, da izvajamo javno kontrolo. Res, čudovite prijatelje morajo imeti gg. Angleži, da jih tako ščitijo. V 8. številki letošnjega »Napreja« je bilo pojasnjeno, kakšen respekt ima g. ravnatelj Bargate pred državno avtoriteto. Pa mislite, da se je kdo kaj zganil, ali pa vsaj tožil »Naprej«? Čisto nič se ni zgodilo! Odlomek iz dotičnega članka se glasi:

Ravnatelj g. Bargate (Anglež) in tajnik g. Kordan sta hotela imeti spomenico le v svrhu informacije, zahtevala sta, da s. Leskošek točko 6. umakne, besedilo prečrta in lastnoročno podpiše, da je sam prečrtal. To je višek drznosti, ki smo jo doživeli v času socialne reakcije. Sodr. Leskošek je to zahtevo kapitalističnih eksponentov kratkoma odklonil in izjavil, da ta zahteva diši po izsiljevanju, ki bi v pravni državi moralo biti kaznovano po kazenskem zakonu. Ravnatelj se je poleg tega še skliceval na angleški imperij in grozil z diplomatsko intervencijo v slučaju, da bi jugoslovanske oblasti ustregle delavstvu v tem, da bi moral od njega izdano odpoved pogodbe rudarju Novaku preklicati. V tej grožnji se zrcali inozemski kapitalizem. G. ravnatelj smatra našo državo brez dvoma za angleško kolonijo, slovenske delavce pa za kitajske kulije. Radovedni smo, kaj bodo rekli k temu državne oblasti. Kajti te besede angleškega državljana bi pomenile upor proti državni avtoriteti — če bi jih izustil kak slovenski delavec. Državni pravdnik bi ga preganjal po §87. srb. kaz. zakona. Inozemec bi bil najmanj izgnan iz naše države kot nadležen tujec. Kaj takega si doslej noben kapitalist ni upal reči, kakor je to storil angleški ravnatelj v Mežici, da

ne bo priznaval odredbe državne oblasti. Ves ta pogovor se je vršil pred pričami in v prisotnosti tolmača g. Kordana.

Mi pa tudi vemo, zakaj se gospodje ne boje posledic za dejanja, kakor so navedena v zgornjem članku. Če bi bil za take prestopke kompetenten občinski urad, katerega ima v oblasti socialna demokracija, ej, tedaj bi se gospodje izgovarjali, da niso tako hudo mislili. Doslej še nismo nikoli izdali natančnih števil o rudniškem profitu in vendar smo dosegli pri zadnji mezdni obravnavi dne 5. marca približno 10% povišanje. Ali res kdo verjame, da je Arh priskočil s. Leskošku pri mezdni obravnavi »na pomoč« s tem, da je rekel, da imajo v Trbovljah rudarji višje plače (tako je poročala »Del. politika«) in da je bil s tem dosežen povišek plač? Takšen revček se postavlja za strokovnega tajnika! Vzroke, da so naša organizacija in njeni delegati in strokovni tajnik s. Leskošek dosegli povišek plač ravno v času, ko so se plače rudarjem v Trbovljah znižale za okoli 30%, je pač treba iskati globlje, temu pa tajnik Arh še ni dorastel.

Člani naše stranke so že več let stalno kontrolirali poslovanje rudnika, zbirali so statistični material in si končno napravili kalkulacijsko bilanco in šele tako spoznali ogromne profite tukajšnjega podjetja. Spoznali so po tem, kakšni davki se odmerjajo rudniku in da si podjetje dovoljuje prezentirati merodajnim faktorjem bilance, ki niso v nikakem razmerju s faktičnimi dobički rudnika. Naša organizacija je sestavila mezdno spomenico in je v tej spomenici stavila tudi zahteve za slučaj, da bi podjetje hotelo odpraviti draginjske doklade in znižati plače za 30 do 50%, kakor je napravila TPD: zahtevamo pregled knjig, da se dožene faktični dobiček podjetja. Znali smo za kapitalistične namere pač nekoliko poprej kakor famozna Unija v Zagorju, ki najbrž ni smela kot kapitalistično sorodstvo tega zvedeti in povedati svojim članom. To delo smo že tedaj izvršili, ko sta Arh in Štrukelj hotela v Mežici naš shod razbiti. Svoje zahteve smo objavili javno, spomenica je bila priobčena v »Napreju«. Podjetje je samo pod tem pritiskom dovolilo zvišanje mezd, ki sicer v denarju ne šteje mnogo, a v primeri s trboveljsko mizerijo in s 30—50% nim zvišanjem profitov TPD. pomeni vendar zmago, kakršne Čobalova Unija še ni dosegla. To je velik uspeh načela javnosti. Stavil bi glavo, da se je g. ravnatelj zelo bal komisije, ki bi pogledala knjige, pa ne tako, kakor v Trbovljah: brez vsake priprave in delavske kontrole, in je radi tega dovolil povišek. Pomislite, niti zastopnika

Zveze industrijcev ni imel pri obravnavi, ko je pa naš tajnik s. Leskošek pričel upotrebljavati statistiko profitov, je pa zastopnik kapitala vsaj deloma pristal na povišanje mezd in se ni niti izgovarjal na Zvezo industrijcev. Še drug moment je deloval tu — naša občinska in šolska politika. Podjetnik se danes zelo dobro zaveda, kaj pomeni zanj naša občinska politika, tako dobro se je niti mnogi sicer dobri sodrugi ne zavedajo.

VII.

Skozi vse vldge, kolikor sem jih mogel navesti radi omejenega prostora, se vije stalni refren: občinska in šolska politika pod vodstvom socialnih demokratov hoče uničiti v enem samem letu davčni subjekt — torej spraviti podjetje na kant. Paralelno s tem pa se podjetje neprenehoma hvali, kako da je lojalno, kako je radodarno, kako točno izpolnjuje vse svoje obveznosti in navaja še celo kopico drugih sličnih čednosti. V odličnih momentih pa se radi sklicujejo na angleški imperij, nadalje, da je predsednik družbe g. Monring odlikovan z jugoslovanskim odlikovanjem itd. Kot tretje pa se vedno pojavlja sugestija predstavnikov podjetja: naša visoka davčna podlaga, podjetje ima samo okoli 8000 funtov čistega dobička, občinske in šolske davščine pa znašajo skoraj isto vsoto. Priznanje, da izkazujejo letno samo 8.000 funtov dobička, je uradno ugotovljeno v protestu rudnika z dne 15. oktobra 1924, naslovljenim na g. velikega župana v Mariboru. Torej po tem čistem dobičku se je določila pridobnina 263.713,38 Din; za leto 1925 se pa je predpisana pridobnina podjetju znižala za okoli 100.000 dinarjev, torej je podjetje moralo izkazati za to leto čistega dobička samo okoli 6.000 funtov. Za leto 1926 je po lastni izjavi, kakor pravi podjetnik v protestu proti občinskemu proračunu g. velikemu županu z dne 2. januarja 1926, določena podjetju pridobnina Din 267.677,24, torej je po kalkulaciji iz prejšnjih let moral rudnik izkazati zopet samo okoli 8.000 funtov čistega dobička. Nikakor si ne domišljujem, da sem bilančnik, a za podjetje, kakor je The Central European Mines, Limited — Mežica, bi pa nikakor ne podpisal bilance z 8.000 funti čistega dobička, in to iz čisto preprostih razlogov, primerjal bi obdavčenje podjetja pod bivšo Avstrijo s sorazmernim narastkom produkcije.

Da na kratko ponovim približne številke o produkciji, navedene v uvodu:

Leta 1900 je znašala produkcija približno	32.500 q svinca.
Leta 1908 » » » »	50.000 q svinca.
Leta 1912 » » » »	69.651 q svinca.
Leta 1917 » » » »	60.000 q svinca.
Leta 1918 » » » »	58.600 q svinca.

Glasom davčnega predpisa šte. 206 z dne 10. februarja 1908 je bilo BBU v Mežici predpisanih po zgoraj navedeni produkciji pridobninskega davka:

leta 1917	153.462-73 K
leta 1918	230.194-10 K

V letu 1923 je znašala produkcija približno	95.000 q svinca.
V letu 1924 » » » »	95.000 q svinca.
V letu 1925 » » » »	96.000 q svinca.
V letu 1923 je plačal rudnik pridobnine	41.267.06 Din
V letu 1924 » » » »	263.713-38 Din
V letu 1925 » » » »	165.959-90 Din

Cena svinca v letu 1925 je bila povprečno za kilogram 10 dinarjev, ker je bila vrednost 1 kg svinca v poletnih mesecih nekaj pod 10 dinarjev, čeprav je stal kilogram meseca januarja še 13 dinarjev.

Predvojna cena svinca je bila kilogram 57-5 vinarja, v letih 1923, 1924 se je pa svinec podražil v razmerju kakor 1 K : 21 Din; v dokaz naj navedem cene svinca na svetovnem trgu v letih 1923 in 1924:

meseca:	leta 1923:	leta 1924:
januarja	11— Din	11-70 Din
februarja	12— Din	12-50 Din
marca	12-50 Din	12-80 Din
aprila	11-50 Din	12-50 Din
maja	10-50 Din	10-50 Din
junija	10— Din	12— Din
julija	10— Din	12-50 Din
avgusta	10— Din	12— Din
septembra	10-50 Din	11— Din
oktobra	10-50 Din	12— Din
novembra	11-50 Din	12-50 Din
decembra	12— Din	13— Din

Med obdavčenjem pod bivšo Avstrijo in sedanjim obdavčenjem s prekalkulacijo vrednosti produkcije pa mora tudi lajik najti silovita nasprotstva. V l. 1908 je plačalo podjetje, ki je imelo

napram letu 1923 prav malenkostno produkcijo, 25.449 predvojnih zlatih kron davkov, angleško podjetje leta 1923 pa samo 41.267 Din; leta 1917 je plačalo podjetje 153.462 kron davkov, leta 1918 celo 230.000 K, leta 1925 samo 165.959 Din, leta 1926 pri produkciji 96.000 q svinca pa samo 267.677 Din.

Če bi določeval pridobnino isti uradnik, ki jo je določeval BBU v bivši Avstriji, sedanjemu podjetju s sedanjo produkcijo, bi znašala pridobnina 3—5 milijonov Din! To se pravi: če bi rudnik plačal toliko davka, bi nobenemu drugemu človeku v Mežiški dolini ne bilo treba plačati ne direktnega in ne indirektnega davka, država bi prišla na svoj račun, občina tudi. Nasprotno pa bi si bivša BBU gotovo želela onih uradnikov, ki danes predpisujejo davke našemu svinčenemu podjetju, kajti tedaj bi bila BBU plačala v letu 1908 namesto 25.000 zlatih kron komaj približno 2—3.000 kron, leta 1917—1918 pa tudi ne čez 4000 kron. Sedaj pa naj bi še upoštevali, da je bila BBU nemško podjetje in v Avstriji niso baš pritiskali na nemška podjetja s preobilnimi davki, poleg tega je bil sedež BBU v Celovcu, torej na sedežu davčne oblasti, ki je predpisovala pridobnino; končno pa predstavljajo vsote davčne podlage za pridobnino BBU, kolikor jih navajam, samo 80% celokupne pridobnine, ki je bila določena BBU v Mežici, ker je bil sedež tega podjetja v Celovcu in je glasom zakona z dne 29. junija 1871 RGB 91, § 2. odpadlo 20% pridobnine mestu Celovec.

Če mi strokovnjak ne bi hotel priznati za merodajno primerjavo obdavčenja pod bivšo Avstrijo in sedanjo, mu pa tem potom podajam približno kalkulacijo z ozirom na produkcijo, iz katere se razvidi, da čisti dobiček podjetja nikakor ne more biti tako malenkosten, kakor kaže obdavčenje za pridobnino po II. poglavju.

Podajam tri kalkulacije, in sicer za leto 1923, 1924 in 1925.

Leta 1923.

Izkupiček za svinec približno	85,000.000 Din	
uporabljeni material, približno	20,000.000 Din	
delavske in uradniške plače	22,000.000 Din	
upravni in drugi stroški, pribl.	5,000.000 Din	
skupni stroški približno	47,000.000 Din	47,000.000 Din
torej je imelo podjetje v tem letu čistega do- bička približno		38,000.000 Din

Za leto 1924 je precej točno dognal vrednost produkcije g. Lojze Duler, on jo ceni na 90 do 100 milijonov dinarjev.

V letih 1924 in 1925.

Izkupiček za svinec, približno	85,000.000 Din
delavske in uradniške	
plače, približno	22,000.000 Din
uporabljeni material,	
približno	25,000.000 Din
upravni stroški, pribl.	5,000.000 Din
izkupiček za svinčene	
cevi, šibre, plombe	1,500.000 Din
skupni izdatki	52,000.000 Din
izkupiček:	86,500.000 Din
Znašal bi vsako leto čisti dobiček	34,500.000 Din

Poudarjam, da sem upošteval pri brutodohodkih najnižjo cenitev, kilogram svinca n. pr. samo 9 Din, pri izdatkih pa sem številke zaokrožil navzgor, če so mi pa že prvotno dobljene številke znašale skoraj milijon, sem tako zaokroženemu milijonu dodal še drugega. Radi tega se nikakor ne morem otresti občutka, da so bili bilančniki zelo malomarni, ko so cenili dobiček podjetja na približno 8.000 funtov in ker je to tuja valuta, so še pozabili paziti na ničle. S točnostjo bi bil nekoliko bolj zadovoljen, če bi bili dodali tem 8000 funtom izkazanega čistega dobička še eno ničlo, seveda obesiti bi jo bilo treba na desni strani, da na to opozarjam tudi bilančnike, je pač opravičljivo z ozirom na zgoraj sestavljene kalkulacije. Če bi se bil torej namesto približnih 8.000 funtov izkazal dobiček približno 80.000 funtov, bi ne godrnjal, kajti naj bo že torej par milijonov sem ali tja, a skriti 30,000.000 je pa vendar malce prehudo tudi za najponižnejšega vernika. Greh je pa vsekakor nad izgaranim delavstvom, ki plača letno 600.000 Din davka na ročno delo pri tem podjetju, podjetje pa komaj tretjino toliko državnega davka! Če bi se tudi inozemskemu kapitalu naložil pravičen davek, ne bi bilo treba plačevati delavstvu davka na ročno delo, država bi pa lahko odpisala davke vsemu ostalemu prebivalstvu Mežiške doline. — Prepričati, da bi bila moja kalkulacija napačna, se dam samo z res vestno revizijo podjetniških knjig in sicer s tako, da podjetje ne bi bilo že kar par tednov poprej obveščeno. Pa še tudi pri tej reviziji se ne bi zadovoljil s suhimi vknjižbami,

kajti knjige so potrpežljive. Tudi nam je že jasno, da so nekateri trgovski narodi zelo spretni v skrivanju čistega dobička, zakaj bi tega ne bili zmožni tudi slovenski bilančniki? Sedaj šele spoznavam, da so proti nam v tem oziru bili Nemci daleč za gorami; kajti BBU je zidala tik pred vojno strojno trebilnico v Žerjavu, ki je bila in bo menda še nekaj časa ena izmed najmodernejših naprav te vrste v Evropi in še druge investicije so, pa vendar je BBU v'dobi, ko je te naprave plačevala, bila primerno visoko obdavčena. Moj lajiški duh mi pravi, da je bil za BBU najbrž določen amortizacijski rok, na drugi strani so pa morali vse nove naprave, dokler so res predstavljale kakšno vrednost, izkazovati med aktivami. Kaj pa, če bi baš v tem grmu tičal zajec? Ali bi bilo mogoče, da bi naš bilančnik uvrstil med produkcijske stroške v enem samem mesecu ali letu vse fakture nabavljenih strojev, naprav in račune stavbnih podjetnikov? Istega leta in če ne povsod tako drzno pa vsaj prihodnje leto najdeš med aktivami morda »Lurgi« za smešno ceno, ali pa kako drugo stavbo, stanovanjsko hišo n. pr. — stroje pa samo za par dinarjev! Torej bilančniku se bo moral ubiti amortizacijski rok v glavo; in čudim se samo, kako da se naši strokovnjaki doslej še niso prav nič zganili in je pripadla ta častna naloga meni? Vem tudi za to, pa naj mi ostane kot orožje kakor še nekaj drugih drobnarij.

Če je torej moja slutnja, kakor je zgoraj navedeno, pravilna: da gredo vse investicije n. pr. v rovu takoj na rudo in pride že iz rova obremenjena namesto s stroški po 50 par kar z 2 ali 5 Din, potem doleti isto rudo ista usoda zopet v zbiralnici, v pečeh in končno še v napravi »Lurgi«, potem, gospodje, verjamem tudi jaz, da je pri izkupičku 85,000.000 Din samo 8.000 funtov »čistega« dohodka, kajti pravi dobiček ni, da bi ga pokazali ljudem in davčnim oblastim. — Odgovorni za take bilance so g. ravnatelj Bargate, tajnik g. Kordan in njegov namestnik g. Božič.

VIII.

Marsikateri nezavedneš se bo morda razkoračil: Kaj briga tebe, koliko dobičkov ima podjetje, saj s tem za ljudstvo nič ne pridobiš! Kaj te še celo briga, koliko plača podjetnik državnega davka! Delavce veliko bolj brigajo dnevne plače, ne pa take številke, za katere ima država svoje uradnike, da jih predpišejo kapitalistu!

Na videz so vse take »revolucionarne« kritike na mestu. A pogledjmo drugo, resnejšo plat našega »razkrinkanja« ali kakor mi pravimo: javnosti. Kapital ne polaga in mu tudi ni treba polagati javnih računov, kolikor je pa treba, ima za to tudi pripravljene neke številke za javnost, a faktične številke dobička veljajo samo za njega, na zunaj pa ima številke, ki kažejo čim manjši dobiček, če že ne izgubo. Radi tega kapitalistično sorodstvo lahko svojega protektorja razbremeni dolžnosti državnih in občinskih dajatev — to je davkov. S tem je kapital razrešen dolžnosti, ki jih morajo radi tega v dvojni in trojni meri nositi oni državljani in občinarji, ki niso kapitalisti in se preživljajo z delom svojih rok ali pa z duševnim delom. Vse delavno ljudstvo toži danes o slabem gospodarskem stanju — a ne zaveda se, da se mu more položaj izboljšati le, če neprenehoma terja od vseh javne račune in tudi samo dela za javnost, posebno seveda za javne račune. Kapitalisti imajo sami med seboj javnost, oni so o svojih in o razmerah zatiranih prav dobro poučeni, samo zatirani še niso spoznali, da je javnost potrebna za vse. Gotovo bi se n. pr. med rudarji našega rudnika našli še reveži, ki bi rekli: Preveč pa le ne smemo pritiskati na rudnik, drugače nam Angleži uidejo! Če bi se ti zanimali za vse, bi spoznali, da plačajo Angleži vsemu delavstvu in uradništvu letno komaj 22 milijonov Din za njih delo, a podjetnikom ostane še kljub temu preko 30 milijonov Din! Če bi se tega zavedali, bi tudi ne krivili tako hrbta pred kapitalom, kakor ga dandanes. Radi tega se mora vsak delavec za račune delodajalčeve brigati, kajti samo če bo natančno o njih poučen, bo dosegel tudi boljšo in pravičnejšo plačo za svoje delo. Radoveden sem, koliko delavcev je v mežiškem rudniku, ki so bili že dosedaj prepričani, da vtakne podjetnik v svojo malho pri vsakem izplačilu skoro dvakrat toliko, kolikor plača za trdo delo delavcem.

S kristanovsko metodo skrivanja računov in s pobijanjem javnosti ne bo strokovna organizacija in naj bo ne vem koliko delavcev v njej združenih, dosegla uspeha proti kapitalu, če sama dela tudi po kapitalističnem sistemu, kajti pregovor pravi: vrana vrani oči nikdar ne izkljuje. Kdor pobija javnost, ta dela za kapital. To bom preprosto in za vsakega razumljivo razložil ravno z rudnikovimi računi.

Rudnik skriva svoj dobiček in se s tem brani davkov. Vsaka država pa mora imeti davke, ker bi drugače ne mogla

obstojati. Ker torej kapital, ki bi moral plačati sploh vse davke, davkov skoraj sploh ne plačuje ali pa samo toliko, da je komaj vredno o njih govoriti, pride davek na delavno ljudstvo. S tem doseže kapital dvoje: prvič izkorišča delavce sam, potem pa jih prepusti še izžemanju z davki. Ali je treba pri nas davka na ročno delo? Zakaj ga imamo? Zato, ker kapital skriva svoje ogromne profite in ga nobeden ne prisili k polaganju javnih računov. Pa kako ga naj peščica zavednih namah prisili, ko ima kapital celo »delavsko stranko« in »združene strokovne organizacije«, ki pobijajo in zasmehujejo načelo javnosti! Da bo bolj razumljivo: Rudnik v Mežici bi moral praviloma plačati, namreč po razmerju kakor v stari Avstriji — do 6 milijonov Din državnega davka, plača pa komaj četrta milijona, v letu 1925 še manj. Doslej, kar obstoja rudnik, delavstvo še nikoli ni plačalo toliko davkov, kakor jih sedaj. Vzemimo, da pride od 22 milijonov delavskih in uradniških plač na plače delavstva, ki plačuje davek na ročno delo, samo 19 milijonov. Davek na ročno delo (3·3 %) znaša od delavskega zaslužka na leto 600.000 Din. Ta vsota govori zelo veliko, kapital, ki ima letno 30 milijonov dinarjev čistega dobička, ki ga prigarajo delavci, plača pa samo povprečno tretjino toliko, kolikor morajo plačati delavci. Če bi delavstvo korakalo naprej in zahtevalo progresivno obdavčenje kapitala, tedaj bi država niti ficka ne potrebovala od delavcev z zaslužkom do 20.000 Din, delavstvo pa ne bi bilo samo prosto vseh davščin, doseglo bi z lahkoto tudi večje plače, kajti če bi kapital videl, da se mu res toliko več vzame, kolikor več ima profita, bi to pomenilo že začetek socializacije. Da je progresivni davek pravičen, o tem pač nihče ne more dvomiti.* Progresivni davek delavnemu ljudstvu ne more prav nič škodovati, kajti do primerne minimuma bi sploh ne bilo treba plačevati davkov, potem pa primeren odstotek, skupno delo in skupen trud pa bi prišla skupnosti v prid, ne pa posamezniku, ki sam niti delal ni, temveč mu samo njegova železna koklja, nakupičeni kapital, nosi zlata jajca — profite.

Delavstvo mora stremeti za tem, da se odpravi privatna lastnina, ki je greh, prekletstvo tudi že po naukah Jezusovih, skrbeti pa mora, da pomnoži skupno last.

Preidimo h končnemu razmotrivanju: bodoče delo v občini. Pripominjam takoj, da je škodljivo za proletariat, če dela samo polovičarsko. Ni treba skokov, pač pa po načrtanem programu mora delati in program izvrševati, ne pa samo o njem govoriti.

Dosedanji občinski odbor v občini Mežica je tekom preteklih let tudi delal, kar si je načrtoval, dozorel je celo tako daleč, da je napravil več, kakor smo mogli prvotno misliti. Pa vendar pravo delo se bo šele pričelo, to, kar je bilo dosedaj, to je bila prva bitka, ki pa je imela že lepe uspehe. V letih 1926—1928 pa bo treba preiti k celemu delu.

Za skupnost smo najpoprej zasigurali glavne stvari, ki jih človek potrebuje: stanovanje in izobrazbo. Sedaj pa je treba preiti še na to, da bo produkt našega dela naša last.

Na vsak način bomo gledali zakonitim potem doseči, da se pridrži kolikor mogoče velik del čistega dobička, ki ga spravlja podjetje, za skupnost v občinskem gospodarstvu. Občina pa mora pričeti takoj potem s svojim gospodarstvom. To gospodarstvo je mnogovrstno. Najprvo hočemo imeti produkcijo najvažnejših živlenskih potrebščin, kruha itd. v lastnem občinskem gospodarstvu. Producent - kmet in konsument - delavec bosta prišla oba na svoj račun, prvi bo dosegel višjo prodajno ceno, drugi pa nižjo kupno ceno kakor sedaj, ko je med njima več posredovalcev. Socialisti smo sicer vendar še zelo obzirni ljudje, ki nikakor ne stopamo vedno na prste malemu profitarju, ki je sicer izvrstno plačan posredovalec med nami in kmeti. Toda bodoči občinski odbor bo imel lahko delo, kajti obzirnosti ne bo treba: mesar, pek in drugi obrtniki nastopajo pri teh občinskih volitvah skupno z rudniškimi uradniki, ki zastopajo rudniške interese — proti nam. Obzirnost do teh pomagačev glavnega kapitalista bi bila torej zgrešena.

Drugo veliko težavnejše, a izvedljivo delo pa bo to, da si občina polagoma ustvari svojo lastno industrijo. Mežica je v tem oziru zelo srečna, ker ima najboljše izglede za svinčeno in drugo industrijo. V Mežici morajo nastati tekom časa tvornice za predelavo svinca. Svinec, ki ga pridelajo naši občani, ni treba, da bi se moral izvažati izven državnih mej in priti kot nov izdelek zopet nazaj. Korak za korakom bo to energija delavstva dosegla in prišla do svojega. Začeti bo treba čimprej, da se izvede ta načrt. Prepričan sem, da ima naše angleško podjetje vse tozadevne koncesije že zasigurane, to bo menda pomenil lordov izrek: Pogodba ne sme biti kos papirja, ker se je zavedal, kako bogata je bila njegova kupčija. Pa bomo že znali preprečiti in prekrizati špekulativne račune.

Ko bomo imeli vsaj prvi del lastne produkcije, bomo lahko terjali tudi od podjetja pravičnejše plače za delo, kajti v rokah

bomo imeli najhujše orožje delavstva proti kapitalu: lastno produkcijo. V takem boju ne bo štrajka, to bo samo sprememba dela: iz rova v lastno občinsko tovarno. Štrajk kot brezdelje in stradanje delavskih družin bo polagoma izginil, ker ne bo potreben.

V daljnji dobi, ko privatni kapital ne bo imel več tako trdne hrbtenice, kakor jo ima dandanes, utrdila pa se bo hrbtenica delavstvu, bo padel tudi rudnik sam v naše roke. Tako bo, če ne prej pa slej, ali vendar gotovo. Za izvršitev našega programa imamo precej dobre garancije; lepo število našega delavstva se ne pusti več tako begati z demagogijo, povsod bojuje — razredni boj. Ta je potreben pri vsakem delu, in naj se imenuje prosvetno, gospodarsko, strokovno, politično itd. Mi kratkotalo seciranja razrednega boja ne pripoznavamo več, kajti razredni boj je samo eden, če ga nimamo, kakor naši socialpatrioti, samo za parado in farbanje pobožnih ovčic, da bi se bolj brumno pustile striči.

Da bo delavstvo lažje prišlo do svojega cilja in da rešimo našo mladino in sedanjo generacijo pred uničenjem duševnih in telesnih moči, je pa potrebno, da se novi občinski odbor takoj že v letu 1926 poda v boj za ustanovitev rudarskega in dečjega okrevališča v Mežici. Vsak zaveden delavec in občan naj gre takoj na delo in pridobi za to nujno nalogo vsaj deset pristašev in »nergačev«, ki bodo hoteli imeti ta institut čimprej pod streho. Tako bo to gonilna sila, da bodo sodrugji v občinskem odboru vedno in vedno v boju za izvršitev te življensko potrebne socialne ustanove.

Dodatek.

Naša Socialno demokratična stranka in Kmetsko delavska zveza kandidirata v občinski odbor sledeče sodruge:

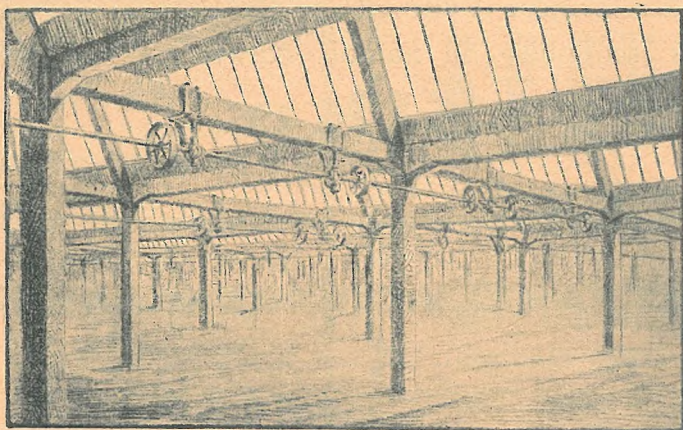
Kandidati:

1. Franc Trebovc, rudar.
2. Franc Blatnik II., rudar.
3. Matevž Novak, rudar.
4. Jožef Golob, rudar.
5. Vinko Möderndorfer, učitelj.
6. Leopold Ozimic, električar.
7. Jože Perovec, kovač.
8. Franc Vrtačnik, rudar.
9. Karl Hinterberger, rudar.
10. Filip Grabner, rudar.
11. Martin Komar, rudar.
12. Ivan Mauc, rudar.
13. Franc Osojnik, rudar.
14. Jurič Libnik, rudar.
15. Robert Lamprecht, ključavničar.
16. Luka Vesničar, rudar.
17. Blaž Žagar, rudar.
18. Rudolf Obreza, rudar.
19. Šimon Delaluč, rudar.
20. Peter Hace, rudar.
21. Karl Potočnik, rudar.
22. Ferdo Pustoslemšek, rudar.
23. Jože Grauf, rudar.
24. Matevž Verčnik, mlinar.
25. Alojz Sterže, rudar.

Namestniki:

1. Jožef Roblek, rudar.
2. Ivan Ledinek, rudar.
3. Štefan Peruš, rudar.
4. Gregor Jezernik, rudar.
5. Jožef Prevalnik, rudar.
6. Avgust Praprotnik, rudar.
7. Ivan Pistotnik, rudar.
8. Ivan Stane, rudar.
9. Gabrijel Pungartnik, rudar.
10. Filip Srotič, rudar.
11. Ivan Prevalnik, rudar.
12. Franc Šek, rudar.
13. Silvester Abraham, kovač.
14. Peter Havle, rudar.
15. Franc Praper, rudar.
16. Anton Kočan, rudar.
17. Vinko Grobelnik, rudar.
18. Ivan Herzog, rudar.
19. Leopold Konečnik, rudar.
20. Alojz Čegovnik, rudar.
21. Simon Jopp, rudar.
22. Franc Solar, rudar.
23. Valentin Ladinik, kovač.
24. Rudolf Strmčnik, rud. paznik.
25. Ivan Mori, rud. paznik.

Ti navadni delavci bodo poverjeni z nalogo: nadaljevati naše pred tremi leti začelo delo. Večina njih je že sedaj delovala v občinskem odboru in za nje se nam ni treba bati, kar ni bilo trdo ko jeklo, se je že oddrobilo. — Če bomo dobili večino in ne bo zmagal rudniški denar in grožnje — pa bodo imeli ti sodrugi vendar težje delo, kakor je bilo zadnja tri leta. Zakaj? Obrtniki in nekateri kmetje kandidirajo skupaj z rudniškimi uradniki na posebni listi; na drugem mestu je uradnik. Pa vendar uradnikov na tej listi in tudi njih zaveznikov in drugih prisiljenih ne bo prišlo toliko v odbor, da bi njih glasovi sploh odločevali, ampak ti uradniki bodo pastirji nad obnašanjem kristanovcev. Tako je rudnik pravzaprav dosegel, da delajo zanj tri liste, ki so vse naperjene proti nam, vse se bodo združile, da bi dobile večino in rešile kapital pred hudim nasprotnikom.

ŽELEZOBETONSKI SHED V
PREDILNICI GG. GLANZMANN & GASSNER V TRŽIČU

„SLOGRAD“

SLOVENSKA GRADBENA
IN INDUSTRIJSKA D. D.
TELEFON INTERURBAN ŠTEV. 180.

Tehnična pisarna Ljubljana, Spodnja Šiška,
Frankopanska ulica šte. 21.

Izvršuje stanovanjske hiše, trgovska poslopja, moderne industrijske zgradbe, betonske in železobetonske konstrukcije, vse vrste vodnih naprav.

Izdeluje: vse vrste tehničnih projektov in statičnih proračunov.

Parna žaga.

Mizarstvo.

Kakor svojčas Vydrovka je danes doma v vsaki
hiši najboljša in najbolj zdrava žitna kava

Žika.

Vsa kleparska in krovna dela

izvršuje točno po naročilu,
strokovnjaško in brezhibno
ter po zmernih cenah klepar-
ski mojster in krovec

VIDALI
V PREVALJAH

Ivan Lakner & drug Žerjav.

Trgovina z mešanim blagom. Vsak dan svež kruh, dobavlja mesne izdelke od Delavske klavnice, r. z. z o. z. v Guštanju.
Solidne cene!

Mizar GRAUF V MEŽICI

izvršuje po nizkih cenah vsa mizarska dela, ima veliko zalogo hišne oprave po konkurenčnih cenah.

IVAN JAX

LJUBLJANA, Gosposvetska c. 2.
ŠIVALNI STROJI

izborna konstrukcija in elegantnaⁿ izvršitev iz lastne tovarne.

15 letna garancija

Vezenje poučuje pri nakupu brezplačno.

Pisalni stroji „ADLER“

Kolesa iz prvih tovarn: Dürkopp, Styria, Waffenrad (orožno kolo), pletilni stroji Popp.

Posamezni deli koles in šivalnih strojev. - Cenike franko in zastonj.

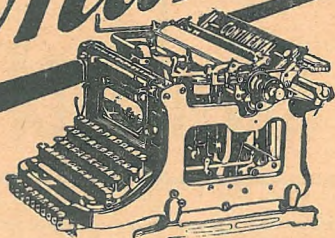
Anton Filipič
brivec

v ČRNI, podružnica v MEŽICI.

Janko in Ana Troha - Toff
v Mežici.

Dobra gostilna. Preno-
čišča za tujce.

Continental

SAMOPRODAJA ZA SLOVENIJO.

Mehanik Ivan Legat, Maribor.

Prva specialna popravljavnica in trgovina pisalnih strojev.
Telefon šte. 434. Vetrinjska ulica 30.

Marija Terbovc,

šivilja v Mušeniku
št. 71 se priporoča
za naročila.

Ivan Kohlenbrand, mesar
Črna — Žerjav.

Meso po konkurenčnih cenah, vse vrste mesnih izdelkov. Dobra posrežba in solidne cene. Meso dajemo tudi proti mesečnemu plačilu.

FRANC KRULEC

gostilna v Črni in Žerjavu

se priporoča cenj. občinstvu v obilen obisk. V
Črni je za zborovanja na razpolago dvorana.
Postrežba dobra in točna!

Umetni mlin,
trgovina z
mešanim bla-
gom in
elektrarna

L. Gutenberg dediči

Mežica
postaja Prevalje.

Klavnica

reg. zadruga z omejeno zavezo
v **Guštanju.**

Prodajalna v Guštanju, oddaja-
lišče na Holmcu. Preskrbuje
svojim članom meso vseh
vrst, slanino, mast, prekajeno
meso, klobase vseh vrst po
nizkih, brezkonkurenčnih
cenah.

Deleži à 100 Din. — Deleži
se obrestujejo. — Izrazito
delavska zadruga, ustanovljena
l. 1923. Dosedaj 250 članov.
Pristopajte in podpirajte!

Franc Breznik

pekarnar v Mežici, ima vedno sveže pecivo.

I. P R A H

trgovina in gostilna v Črni.

Ena izmed najstarejših **trgovin** z manufakturo, špecerijo in železnino v Črni. Solidna in točna postrežba, konkurenčne cene. Oddaja blaga tudi na mesečno odplačilo.

V gostilni se dobe vedno topla in mrzla jedila, dobra postrežba z alkoholnimi (štajerska vina) in **brezalkoholnimi pijačami**. — Prenosišča za tujce po zmernih cenah.

Trgovina
Alojz Peče
Črna pri Prevaljah

Podružnica
Alojz Peče in drug
Žerjav.

Priporoča svojo bogato zalogo raznovrstnega blaga kakor: Vedno sveže špecerijsko in kolonijalno blago, prvovrstno banatsko moko. Velika izbira manufakturnega blaga, izgotovljene obleke, klobuki, čevlji, perilo, železnina i. t. d.

Vse po konkurenčnih cenah. — Točna in prijazna postrežba. — Za vsako nakupljeno blago se dá primeren popust.

G E R Š A K

gostilna in pekarna v Črni.

Priporoča cenj. občinstvu svojo gostilno, vsak dan svež kruh in pecivo.

„Elin“

družba z o. z. za električno industrijo v Mariboru.

Maribor

Jugoslovanski trg šte. 3.

Telefon šte. 239.

Naslov za telegrame: Elin, Maribor.

Glavna zaloga in pisarna: Maribor,

Jugoslovanski trg št. 3.

Detajlna prodaja pri tvrdki

WIPPLINGER, Jurčičeva ulica št. 6.

Lasna tovarna v WEIZU,

delavnice v ZAGREBU.

Izdeluje: motorje, generatorje in transformatorje vseh velikosti, proizvaja specijalne vozove za električne železnice itd. Prodaja vsakovrstni električni in instalacijski material, gradi električne centrale in daljnovode in izvršuje vse instalacije.

Posestrima v Zagrebu, Vrhovčeva 7.